

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Anna Kornijenko

**ÄRINDUSE BAKALAUREUSEÕPPES PEAERIALA VALIK,
ÜLIÕPILASTE RAHULOLU JA SEONDUVAD
KARJÄÄRIOOTUSED TALTECH'I ÄRINDUSE ÜLIÕPILASTE
NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Õppekava ärindus, peeriala ettevõtlus ja juhtimine

Juhendaja: Tarvo Niine, PhD

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 10 713 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Anna Kornijenko

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 193496TABB

Üliõpilase e-posti aadress: anja.kornijenko@gmail.com

Juhendaja: Tarvo Niine, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÕPIMOTIVATSIOON JA KARJÄÄRIEELISTUSED.....	7
1.1. Õpimotivatsiooni määratlus	9
1.2. Üliõpilaste ootused majandushariduses.....	11
1.3. Äri valdkonna üliõpilaste karjäärieelistused	13
1.4. Praktika roll äriõppes.....	16
2. METOODIKA	20
2.1. Uuringu keskkond: Eesti äri kõrgharidus ja ärinduse õpe TalTech'is	20
2.2. Uurimisprobleem ja -eesmärk.....	22
2.3. Ankeeturingu kavandamine, valim ja läbiviimine	22
3. UURINGU TULEMUSED	25
3.1. Ärinduse maine Eestis ja TalTech'i peerialade reputatsioon.....	25
3.2. Tegurid, mis mõjutavad peeriala valikut	30
3.3. Muutus töötegurite olulisusest	39
3.4. Prognoos ning ettepanekud tulevikuks	49
KOKKUVÕTE	50
SUMMARY	52
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	54
LISAD	60
Lisa 1. Küsitlus ärinduse üliõpilastele	60
Lisa 2. Küsitlus ärinduse vilistlastele.....	68
Lisa 3. Lihtlitsents.....	76

LÜHIKOKKUVÕTE

Antud töö uurimisprobleemiks oli laialdase ja sügava arusaamu puudus selle kohta, milliseid faktoreid peavad äranduse üliõpilased ja hiljutised lõpetajad oluliseks seoses peaeriala valikuga ja karjääri alustamisega. Eesmärgiks oli välja selgitada äranduse üliõpilaste ja hiljutiste lõpetajate peaeriala valikut tingivad tegurid, üliõpilaste rahulolu otsusega ja seonduvad karjääriootused. Uuringu käigus püüdis autor leida vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) Millised tegurid mõjutasid peaeriala valikut?
- 2) Kuivõrd on tänane äranduse lõpukursuse üliõpilane ja äranduse värsked vilistlased oma peaeriala valikuga rahul?
- 3) Kuidas hinnatakse tööpraktika kogemust?
- 4) Millised on äranduse üliõpilaste ja vilistlaste karjääriootused?
- 5) Kuivõrd on muutunud erinevate töötegurite olulisus?

Antud töös rakendati kvantitatiivset uurimismeetodit üldkogumi suuruse tõttu. Veebikeskkonnas läbiviidud küsitlusele vastas kokku 53 üliõpilast ja 58 vilistlast.

Nii üliõpilaste kui ka vilistlaste puhul avaldasid peaeriala valikul kõige suuremat mõju isiklik huvi teemavaldkonna vastu ja karjäärivõimalused. Kuigi suures osas on nad oma valikuga pigem rahul, pöörasid aga tähelepanu sellele, et õppetöö käigus keskendutakse liiga palju teooriale ning tulemusena kannatavad praktilised oskused selle all. Tagasiside praktikale on pigem positiivse iseloomuga. Kõrgelt oli nii üliõpilaste kui ka vilistlaste poolt hinnatud vahetute tööoskuste ja oskuste edasiseks karjääriks omandamine. Tulevases töös peavad üliõpilased kõige olulisemaks pakutava töötasu ja töökeskkonda. Lisaks eelmainitule kuuluvad esiviisiku kõige olulisemate tegurite hulka ka arenguvõimalused, tööaja ja -koha ning ülesannete paindlikkus. Vilistlaste jaoks on tähtsaimad tegurid kollektiiv, arenguvõimalused (sh koolitused ja karjääri potentsiaal) ning sarnaselt üliõpilastega saadav töötasu. Samas väärtustatakse kõrgelt ka tervislikku töökeskkonda ja sobiva juhtimisstiili.

Võtmesõnad: bakalaureuseõpe, ärandus, karjääriootused, üliõpilaste valikud.

SISSEJUHATUS

Tänapäeval seisavad tulevased üliõpilased silmitsi paljude karjäärivõimalustega. Tallinna Tehnikaülikooli Majandusteaduskonna diplomil on pikaajaliselt kõrge maine. Kuigi praegusel ajal on üha enam populaarsust kogumas IT-alane töö, teevad paljud abiturientid valiku majandushariduse kasuks. Sellist õppekava pakkuvate ülikoolide puhul on oluline mõista ühele või teisele suunale astujate motiive ja ootusi, et oleks võimalik õppekava vastavalt nendele korrigeerida. Varasemalt pole tehtud uuringuid, mis hõlmaksid mitme spetsialiseerumise valiku põhjuste, rahulolu ja karjääriootuste uurimist üksteisega seostatult. Samuti pole teadaolevalt uurimistöodes varem võrreldud üliõpilaste tulevikuootusi värske vilistlaste kogemusega.

Antud töö uurimisprobleemiks on laialdase ja sügava arusaamu puudus selle kohta, milliseid faktoreid peavad äranduse üliõpilased ja hiljutised lõpetajad oluliseks seoses peeriala valikuga ja karjääri alustamisega. Eelmised uuringud on keskendunud kas kindla spetsialiseerumise või õppeprotsessi peale. Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada äranduse üliõpilaste ja hiljutiste lõpetajate peeriala valikut tingivad tegurid, üliõpilaste rahulolu otsusega ja seonduvad karjääriootused. Uurimistöö käigus püüab leida vastust järgmistele küsimustele:

- 1) Millised tegurid mõjutasid äranduse üliõpilaste peeriala valikut?
- 2) Kuivõrd on tänane äranduse lõpukursuse üliõpilane ja äranduse värsked vilistlased oma peeriala valikuga rahul?
- 3) Kuidas hinnatakse tööpraktika kogemust?
- 4) Millised on äranduse üliõpilaste ja vilistlaste karjääriootused?
- 5) Kuivõrd on muutunud erinevate töötegurite olulisus?

Selle töö läbiviimiseks valis autor kvantitatiivset uurimismeetodit, kuna see võimaldab täpsemalt määrata erinevusi (numbriliselt) ja hõlbustab seoste otsimist erinevate parameetrite vahel. Selle meetodi kasutades on võimalik suurema hulka andmeid koguda, mis omakorda soodustab tervikpildi kujundamisele. Küsimustiku vastajateks oli valitud TalTechi äranduse kolmanda kursuse tudengid ja sama õppekava 2020 - 2021. aastatel lõpetanud vilistlased.

Bakalaureusetöö koosneb kahest põhiosast: teoreetilisest ja praktilisest. Esimene peatükk keskendub õpimotivatsioonile ja karjäärieelistustele ning jaguneb neljaks alapeatükiks. Eelkõige uuritakse erinevaid motivatsiooni komponente ning käsitletakse motivatsiooni tüüpe. Esimeses alapeatükis käsitletakse õpimotivatsiooni määratlusi ja vaadeldakse kuidas erinevad motivatsiooni tüübid ja õppejõudude käitumine mõjutavad tudengite lähenemist õppetööle. Lisaks uuritakse ka õpimotivatsiooni tõstvaid tegureid. Teises alapeatükis räägitakse üliõpilaste ootustest majandushariduses. Nimelt millised tööomadused peetakse kõige olulisemaks, mida oodatakse tööandjatest ning kuidas need ootused jagunevad spetsialiseerumise järgi. Kolmas alapeatükk keskendub äri valdkonna üliõpilaste karjäärieelistustele. Antud tööosas käsitletakse peamiselt spetsialiseerumise valiku põhjuseid. Viimases alapeatükis hinnatakse praktika rolli äriõppes. Räägitakse praktika olemusest, eesmärkidest, kasuteguritest ja eelistest erinevate gruppide jaoks. Samuti uuritakse üliõpilaste ootusi praktika suhtes ja võimalike raskusi sooritamise ajal.

Teine peatükk tutvustab praktilise osa metoodikat. Antud tööosa annab ülevaate uuringu keskkonnast, küsitluse kavandamisest ja läbiviimisest. Kolmas peatükk tutvustab küsitlusest selgunud tulemusi. Eelkõige antakse ülevaade äriarenduse mainest Eestis ja TalTech'i peerialade reputatsioonist. Üliõpilased ja vilistlased annavad oma hinnangu sellele, millised peerialad õpetatakse paremini ja millised vajavad muudatusi ning millele tuleb õppejõududel äri õpetamises rohkem tähelepanu pöörata. Seejärel on toodud tulemused peerialade atraktiivsuse ja rahulolu kohta. Lisaks on toodud tulemused, mis näitavad kuivõrd suurt mõju avaldasid erinevad tegurid spetsialiseerumise valikule. Samas uurimistöös osas antakse ülevaadet hinnangutest sooritatud praktikale ja vilistlaste puhul lõputööle. Lõpuks käsitletakse üliõpilaste tulevikuplaane, eelistusi karjäärireedelil liikumises ja tuleviku töökoha suhtes, töötegurite olulisust ning ootusi töötasustamise kohta.

Autor tänab bakalaureusetöö juhendamisel suureks toetuseks olnud juhendajat Tarvo Niinet.

1. ÕPIMOTIVATSIOON JA KARJÄÄRIEELISTUSED

Motivatsioon on protsess, mis erinevate tegurite mõjul ajendab kindlal viisil käituma (Kidron, 2008, lk 123). Traditsioonilised kontseptsioonid esitavad motivatsiooni konkreetse eesmärgi või kindla protsessi tulemusena (Wasserman & Wasserman, 2020, lk 93-100). Alljärgnevad määratlused erinevatest psühholoogia teatmikutest lähevad paljuski ühte, et motivatsioon on sisemine olek või seisund (Huitt, 2011). Vastavalt Kleinginna P. ja Kleinginna A. (1981) poolt kogutud motivatsiooni määratlemise nimekirjale saame motivatsiooni kirjeldada kui:

- sisemist olekut või seisundit, mis aktiveerib käitumist ja annab sellele suuna;
- püüdlust või soovi, mis innustab ja suunab eesmärgile orienteeritud käitumist;
- vajaduste ja soovide mõju käitumise intensiivsusele ja suunale.

Teadlased on tuvastanud kolm peamist motivatsiooni komponenti: aktiveerumine, püsivus ja intensiivsus. Aktiveerumine - on käitumise algatamise otsus. Aktiveerumise näide oleks kraadi saamiseks majanduskursustele registreerumine. Püsivus - on pidev püüdlus eesmärgi poole isegi takistuste olemasolul. Püsivuse näide oleks hommikusel loengul osalemine, isegi kui olite läinud hilja õhtul magama. Intensiivsus - on eesmärgi saavutamiseks vajaliku keskenduse ja energia kombinatsioon (Zhou & Siu, 2015). Näiteks üks üliõpilane võib kursuse läbimiseks täita kursuse miinimumnõuded (minimaalne intensiivsus), teine aga osaleb aktiivselt aruteludes ja õpib täiendavat kirjandust (kõrge intensiivsus). (Hockenbury & Hockenbury, 2010, lk 319)

Iga eelpool nimetatud komponendi aste võib mõjutada eesmärgi saavutamist. Aktiveerumistase määrab seda, millise kiirusega inimene eesmärgi poole liikuma hakkab. Püsivus määrab aja, mida inimene on valmis eesmärgi saavutamiseks kulutama, intensiivsus aga pingutuste mahu. (Cherry, 2022)

Kõige silmapaistvamad ja loomingulisemad saavutused on nende inimeste tulemus, kes juhivad läbi elu oma sisemistest huvidest. Lapsepõlves tegutsetakse reeglina sisemistest stiimulitest lähtuvalt, kuid alates noorukieast seisavad paljud silmitsi väliste mõjuteguritega.

Nende mõjul oleme sageli sunnitud tegelema sellega, mis ei ole oma olemuselt huvitav. Need tegurid võivad avalduda karjäärieesmärkide, ühiskondlike väärtuste, lubatud tasude, tähtaegade ja karistustena nende täitmata jätmise eest. Lõppkokkuvõttes on neil kõigil negatiivne mõju sisemisele motivatsioonile. Ryan ja Deci (2000b, lk 68–78) töötasid välja enesemääramise teooriat, mis räägib sellest, millised tegurid mõjutavad motivatsiooni positiivselt ning milliste viiside kaudu on võimalik seda välise surve olemasolul tõsta. (Deci *et al.*, 1999)

Tegevus on sisemiselt motiveeritud (protsessile orienteeritud), kui see kujutab endast oma eesmärki (Laran & Janiszewski, 2011). Erinevalt välisest, sisemist motivatsiooni iseloomustavad sisemised tasud ning kasvab ta juhul, kui eesmärgi saavutamisele suunatud tegevus iseenesest tekitab huvi ja pakub rahulolu (Wasserman & Wasserman, 2020, lk 1-6). Taolise motivatsiooni näidiseks võib olla täiendava kirjanduse õppimine või aktiivne osalemine loengutes materjali parema mõistmise eesmärgiks.

Kognitiivse hindamise teooria, enesemääramisteooria alateooria väidab, et sisemise motivatsiooni taseme tõstmiseks on vaja kolme põhilise psühhosotsiaalse vajaduste rahuldamist: autonoomia (kontroll oma tegude üle), kompetentsuse (enesetõhusus) ja suguluse üle (kuulumise tunne soovitud kollektiivi/inimrühma). Autonoomiat tõstetakse valikuvõimaluse andmise ja tunnete tunnustamise arvelt. Materiaalsed tasud, ähvardused ja tähtajad, pealesurutud eesmärgid ja kontroll omakorda nõrgestavad seda vastupidiselt. Kompetentsuse toetavad optimaalsed ülesanded ja positiivne tagasiside, mis soodustab eneseküllasust. Vastastikune austus, hoolivus, turvalisus ja keskkond, mis tagab võimaluste kättesaadavuse sõltumata inimese eripärast - aitavad kaasa kuuluvustundele vajalike tingimuste tekkimisele. (Cook & Artino, 2016, lk 1009)

Välismotiivist tingitud tegutsemisel on eesmärgiks tulemus, mis omakorda on vahend materiaalse või sõnalise tasu saavutamiseks. Rahulolu ja huvi ei lähtu sellisel juhul tegevusest endast, vaid välistest tagajärgedest, milleni see tegevus viib. (Miller, 2022) Välise motivatsiooni näidisteks võib pidada kõrghariduse omandamist staatuse nimel või kodutöö tegemist hea hinde saamiseks. Välise motivatsiooni mõju tulemuseks olevas tegevuses võib motivatsiooni olemus ja saadud teostus olla väga erinevad. Deci ja Ryan (2000b, lk 68–78) oletasid, et need kvalitatiivsed erinevused tulenevad erinevustest, mille seletust pakub teine alateooria - organismi integratsiooni teooria. See hõlmab kolme peamist reguleerimisstiili: amotivatsioon, sisene ja väline motivatsioon. Amotivatsiooni juhul puudub inimesel misiganes tahe ning soov tegutsemiseks. Sisemist motivatsiooni iseloomustab kõrge efektiivsus ja spontaansus, lisaks on see amotivatsiooni

täielik vastand. Väline motivatsioon jääb kahe eelneva vahele ja kirjeldab väliste mõjutegurite poolt põhjustatud tegusid. Sõltuvalt välisohiakute isiklikeks normideks muutumise astmest ja sellest, kas tegur omab olulisust või muutub eesmärgiks, võib selle motivatsiooni jagada neljaks tasandiks. Esimest tasandit iseloomustavad tegevused, mille eesmärk on saada autasu või vältida karistust. Näiteks kodutööde tegemine kursuse läbimiseks ja tasuta õppetöö jätkamiseks. Teisel tasandil on tegevused suunatud süütunde vältimisele või enesehinnangu tõstmisele. Selle taseme motivatsiooni väga hästi illustreerib oma kohustuste täitmine rühmaülesande käigus selleks, et mitte tunda end süüdi teiste osalejate ees. Järgmisel tasandil võib väline tegur oma kasulikkuse tõttu saada enda eesmärgiks. Näiteks testide sooritamine oma teadmiste kontrollimiseks, kuna osa nende pärit küsimusi võib ka eksamil ilmuda. Viimasel tasemel saavad välised tegurid osaks isiklikest püüdlustest, näiteks ülikoolis õppimine kraadi saamiseks. Uuringud, mis käsitlevad erinevate väliste motivatsiooni tasemete mõju tegevuse tulemustele, kinnitavad, et mida tugevam on väline regulatsioon, seda vähem inimene pingutab. (Ryan & Deci, 2000a, 2000b)

1.1. Õpimotivatsiooni määratlus

Motivatsiooni ja õpikäsituse seost saab kujutada järgmiselt: väline motivatsioon on seotud pinnaõppega, sisemiselt motiveeritud õpilased aga rakendavad süvaõppe meetodeid (Lucas & Meyer, 2005). Üliõpilaste lähenemist õppimisele ülikoolides võib käsitleda kui vastastikmõju üksik õpilase omaduste ja tema kursuste, õpetamismeetodite ja hindamise arusaamade vahel (Entwistle & Tait, 1990). Äri suuna tudengid tundsid palju vähem huvi nii tööstusharu enda kui ka õpetatavate ainete vastu. Nende jaoks mängis suurt rolli asjaolu, et erialase töö leidmise protsess muutub lihtsamaks, samuti võiks palgatase olla oluliselt kõrgem. Sellest lähtuvalt võib eeldada, et äri suuna tudengeid juhib pigem väline kui sisemine motivatsioon. (DeMarie & Aloise-Young, 2003)

Pinnapealne õpe on protsess, mille käigus keskendutakse kõige olulisematele asjadele, mis on vajalikud ülesannete või eksaminõuete täitmiseks. Sellist õppimist iseloomustab materjali päheõppimine ja taastootmine, milles õpilane ei ole võimeline ainekult aru saama, samuti eristama juhtmõtteid ja seaduspärasusi. Sügav lähenemine julgustab õpilasi sisuga aktiivselt ja kriitiliselt tegelema, et mõista uusi ideid ja integreerida need ideed õpituga ning testida neid tegelikkuses. Taoline lähenemine hõlmab sageli kriitilise mõtlemise oskuste rakendamist, et leida lahendus käesolevale probleemile ja otsida seoseid teiste valdkondade, kogemuste või kontseptsioonidega

(Duff & McKinstry, 2007). Üldine seaduspärasus kogemuste ja õpikäsitluse osas on see, et kogemustega muutub see sügavamaks (Biggs, 1987).

Motivatsioon ei ole fikseeritud omadus, see võib varieeruda ja areneda, samuti mõjutavad seda nii sisemised kui välised tegurid (Boström & Bostedt, 2020). Interaktiivne motivatsiooniteooria lihtsalt juhib tähelepanu inimese ja olukorra koosmõttele, keskendudes ootustele ja saavutustele (Stensmo, 2005, viidatud Boström & Bostedt, 2020, lk 44). Sel juhul kujundavad õpilaste saavutuseesmärgid õpetajate/vanemate ja teiste isikute ootuste ja ambitsioonide koosmõju tulemusena. Õpetajate tegevusel on oluline roll kõrge motivatsioonitaseme hoidmisel. Järgmisena on toodud mõned tegevused, mis avaldavad suurt mõju tudengite õpimotivatsioonile (Ibid.):

- õpilaste suhtes oma ootuste väljendamine;
- tundide korraldamine klassiruumis;
- aktiivse osalemise stimuleerimine;
- toetus nii üksikisikutele kui ka gruppidele;
- teoreetiliste teadmiste seostamine praktiliste oskustega;
- aine entusiasm (kui kirglikult õpetaja oma ainesse suhtub).

Boströmi ja Bostedti (2020) uuringu kohaselt panid õpetajad suurt rõhku õpilaste sisemisele motivatsioonile ning sellele, kui oluline on, et õpilased oleksid vastutustundlikud, õpitahtelised ja näeksid koolis käimisest saadavat kasu. Samuti olid õpetajad veendunud, et õpilastel on täpne ettekujutus oma õppimise eesmärgist ning nad töötavad aktiivselt selle saavutamise nimel. Õpilasi motiveerivateks teguriteks oli omakorda õppimise eeliste mõistmine ja võimalus osaleda selle planeerimises. Mõlemad grupid leppisid kokku, et praktilisem lähenemine avaldab positiivset mõju õpimotivatsioonile. Lisaks leiti, et lähenemise ja ülesannete ülesehituse mitmekesisus mõjutavad oluliselt motivatsiooni. Nii õpetajad kui õpilased olid ühisel arvamusel, et hinnatel võib olla motivatsioonile nii positiivne kui negatiivne mõju. Ühe vastaja sõnul annab positiivne hinnang ühele ülesandele motivatsiooni teise sooritamiseks. See toimib ka tagurpidi, kui negatiivse hinnangu puhul võib soov tegeleda üldse kaduma minna. (Ibid.)

Teine oluline motivatsiooni mõjutav tegur on õppimisstrateegia. Sellised tegurid nagu vähene tagasiside või selle puudumine, liiga kõrged nõudmised, ebapiisav planeerimine ja aeglane tempo vähendavad oluliselt õpilaste motivatsiooni. Õppejõudude teatud oskuste ja omaduste olulisust hindasid õpilased ja õpetajad erinevalt. Õpetajate hinnangul olid ülalöeldute hulgas kompetentsus,

õpetatava valdkonna teadlikkus, oskus tõsta huvi aine vastu, kuid ka oskus ära tunda ja arendada õpilaste tugevaid külgi (Mahler *et al.*, 2018). Õpilaste jaoks osutusid kõige olulisemaks teguriks õpetaja isikuomadused kontakteerumisel (näiteks mõistmine, toetamine, stressi mitte tekitamine). Mõlemad grupid on kokku leppinud, et õppimine peaks pakkuma naudingut vaatamata sellele, et vanem põlvkond eelistab reeglina tõsisemat lähenemist. Muidugi pole vähem oluline motivatsiooni mõjutav tegur ka õpetajate ja õpilaste vaheline suhe. Õppimine on palju lihtsam, kui õpetajad annavad konstruktiivset tagasisidet ja esitavad selged nõudmised. (Boström & Bostedt, 2020)

Lõpuks mängivad sama olulist rolli ka keskkond ja suhted meeskonnas. Mõlemad vastajate rühmad tõstsid õppekeskkonna oluliste aspektidena esile turvalisust, heaolu (mugavus suhtlemisel, üldine füüsiline mugavus ruumis) ja klassiruumi paigutust. Ilmselt on just väliskeskkonna mõju hetkel kõige alahinnatum aspekt, millel on mõju motivatsioonile. (Ibid.)

1.2. Üliõpilaste ootused majandushariduses

Arusaamine, mida tudengid tulevaselt tööandjalt ootavad, on väga oluline nii tööandjate endi kui ka üliõpilasi ette valmistavate ülikoolide jaoks. Esimestele annab see võimaluse luua töökohti, mis suurendavad töötajate produktiivsust ning muuta töökoha kandidaatide jaoks atraktiivsemaks, tõstes seeläbi oma mainet. Ülikoolid omakorda saavad väärtuslikku infot üliõpilaste teadlikkuse kohta ning vajadusel teevad sellest lähtuvalt õppeprogrammis muudatusi. (Karl & Sutton 1998)

Tööväärtusi on uuritud kui eelistusi töö tüübile või töökeskkonnale, millel on oluline roll töökoha valikul. Seega määratletakse tööväärtused kui mõistete kogumit, mis on vahendaja emotsionaalsete hoiakute ja inimese välistegurite vahel, pakkudes üldist rahulolu. (Dose, 1997, lk 221) Uuringu tulemusena selgus, et tööväärtuste all peavad inimesed oluliseks nii enesekesksust kui ka materiaalseid ja staatuselisi väärtusi. Teised uuringud näitavad, et kõige olulisemad väärtust kujundavad tegurid on sugu, eelnev õppeedukus, võimete enesehinnang ja vanemate haridustase. (Rämmer, 2011, lk 69-71) Karjääriootustel on omakorda tihedam seos tulevase elukutse lõpliku valikuga, kuna need kuuluvad realistlike mõtete ja eesmärkide hulka, mida inimene soovib saavutada (Metz *et al.*, 2009; Mathew, 2016).

Vastavalt Iacovou, Shirland ja Thompsonile (2011) on olemas viis peamist tööomadust, mis on erinevates uuringutes pidevalt järjestatud kõige olulisemate hulka. Nimelt edendamise potentsiaal, töö liik (huvitav/väljakutsuv), töökoha turvalisus, töötasu ja töökaaslaste kvaliteet. Nende uuringu kohaselt kõige atraktiivsemate tööomaduste hulgas äri suuna üliõpilaste arvamusel olid: kasvupotentsiaal, soodustused ja töö iseloom (vastutus, mitmekesisus/keerukus ja paindlikkus) - mis omakorda klappivad eelmiste uuringutega kokku. Magistrantide jaoks olid soodustused madalama tähtsusega samal ajal kui tökohustused ja paindlikkus suurema, võrreldes bakalaureusekraadi tudengitega. (Ibid.)

Sama uuringu käigus avastati ka, et töökogemusel on märkimisväärne mõju atribuutide tähtsusele. Bakalaureusekraadiga tudengid hindasid ettevõtte tunnustust oluliselt kõrgem kui magistrakraadiga. Viimased omakorda hindasid oluliselt kõrgem liikumise lihtsust, töökultuuri ja paindlikkust. Erinevus seisneb selles, et kogunud töötajad pööravad rohkem tähelepanu nendele teguritele, mis aitavad säilitada töö- ja eraelu tasakaalu, ning tunnevad rohkem muret ka töökultuuri mõju üldisele elukvaliteedile üle. Bakalaureuseõppega tudengid olid pigem huvitatud sellest, et saada tööd tuntud ettevõttes, mis soodustab tulevikus karjäärikasvule. (Ibid.) Al-Rfou (2013) oma uuringus avastas, et suurim mõju põhisuuna valikule on tulevasel sissetulekul, karjäärivõimalustel, ametialase prestiižil ja töö liigil.

Soutari ja Clarke'i (1983) uuringus jagati 10 ettevõtlusele orienteeritud õpilastega seotud karjääritunnust kaheks põhikomponendiks – ettevõtlusvõimalused ja sotsiaalne terviklikkus. Esimene hõlmab ettevõtlusvõimalusi erinevatel kutsealadel ja sisaldab selliseid omadusi nagu saavutustunne, loovus tööl, sissetulek, prestiiž, võim ja raske töö. Teine komponent esindab omamoodi sotsiaalse vastutulelikkuse/terviklikkuse astet, sisaldades endas siirust, ausust, heatahtlikkust ja õiglust.

Aastatel 2010-2017 viis läbi Instar EBC uuringu, mis keskendus Eesti noorte ootustele tööandjate suhtes. Selle käigus uuriti eelkõige ootused tööle, töökoha valiku kriteeriumid ning eelistatud tööandjad, nende tuntus ja atraktiivsus. Aastal 2010 kõige olulisemad kriteeriumid töökoha valikul olid huvitav ja arenev töö, hea sisekliima ja suhted töökaaslastega. Aastal 2017 oli esimesel kohal võrdne ja aus kohtlemine (85%), samas kui 2010. aastal oli see aga neljandal kohal. Tähtsuselt teine oli huvitav ja arenev töö (84%), millele järgnes hea sisekliima. Samas peeti oluliseks juhtide kompetentsust ja head suhted töökaaslastega. Aastate jooksul on tõusnud noorte jaoks järgmiste tegurite olulisus: tööandja bränd (47% võrra), kodus töötamise võimalus (36% võrra), erineva

tausta inimestega töötamine (10% võrra), ettevõtte ja töötaja väärtuste ning tõekspidamiste sobivus (7% võrra). Negatiivseks tulemuseks võib pidada asjaolu, et 62% tudengitest ei ole kindel sobiva töökoha leidmise suhtes. (Vannas, 2018)

Vastavalt 2019. aastal CVKeskuse poolt läbiviidud küsitlusele, oli 88% noortele hea töötasu olulisemaks teguriks. Tähtsuset teine oli töö sisu, nimelt peab ta olema huvitav ja väljakutseid pakkuv. 80% vastanutest märkis, et nad ootavad hoolivat ja toredat kollektiivi, mis on tulevase tööandja valikul tähtsuset kolmas tegur. Lisaks ootab 76% vastanutest ülemustelt õiglust ja motiveerimisoskust. Palgaootuste osas võib järeldada, et 65% olid nõus saada keskmisest palgaga võrreldes, nimelt 1 407€ (Eesti Statistikaamet, tabel PA001), madalama palka ning ülejäänud soovisid keskmist või isegi kõrgema. (Noorte ootused selgunud ..., 2019)

Olenevalt põhiõppesuunast kipuvad tööootused veidi erinema. Nii et ühe uuringu (Kucharcikova *et al.*, 2019) kohaselt hindavad juhtimissuuna tudengid üle kõige sõbralikku kollektiivi, meeldivat keskkonda, eneseteostusvõimalusi ja töö olulisust. Võrreldes IT-tudengiga on nende jaoks eriti oluline eneseteostusvõimalus ja karjääri kasv. Getlin Rohtla (2018) oma bakalaureusetöös tõi mõned tegurid, mida logistika valdkonna tudengid peavad oluliseks. Kõige olulisemaks peetakse väliseid väärtusorientatsioone, mis hõlmab palka, töötingimusi ja tööaega. Samas väärtustatakse aktiivset suhtlemist, mis soodustab ennast ametikohal vabamalt ja lödvestunumalt tunda ning töökeskkonda, kus tihti korraldatakse ühisüritusi. Arenguorientatsioonide kohta hinnati kõrgelt väljakutsed, loovad ülesanded ja vaheldust pakkuvad operatiivsed tegevused. Elami ja Mendezi (2010) uuringu kohaselt ootavad majandusarvestuse üliõpilased paindlikku tööaega, mis võimaldab neil veeta rohkem aega oma perega, hinnanguid, mis põhinevad pigem tulemustel ja saavutustel kui töötundidel, ning võimalust pakkuda uuendusi selle asemel, et rangelt järgida õpiku protseduurid. Teise uuringu autorid väidavad, et turundustudengite jaoks on eriti olulised saavutused, suhted ülemusega, loovus ja töökeskkond (Ismail *et al.*, 2016). Lõpuks äriühanduse tudengid omistasid kõrgemat tähtsust töökohtade turvalisusele, suutlikkusele pakkuda saavutustunnet ja teistega suhtlemist ning kõrgele sissetulekupotentsiaalile (Kuzma *et al.*, 2009).

1.3. Äri valdkonna üliõpilaste karjäärieelistused

Õpilaste jaoks seostub töö nende tuleviku kontekstis kolme peamise teguriga: raha teenimine isiklike vajaduste jaoks, eneseteostus ja -täiendamine ning unistuste elluviimine (Frankowska *et*

al., 2015). Reeglina kipuvad inimesed otsima keskkonda, mis vastaks nende isikuomadustele ja ametialasele püüdlustele. Sel põhjusel, mida suurem on vastavus töö liigi, isikuomaduste ja tegevushuvi vahel, seda suuremat rahulolu sellise töö tegemistest saadakse. Lisaks tekib inimesel väärtuslikku tööd tehes sagedamini soov midagi uut õppida. (Gilbert *et al.*, 2010) Õige erialavalik (logistika, juhtimine, finants jne) aitab kaasa pidevale õppimisele, edukusele ja karjääriga rahulolule. Lisaks määrab see ka tulevase töövõimalusi, rahalist heaolu ja sotsiaalset staatust. (Al-Rfou, 2013) Vale valik suunab kõik ressursid ja jõupingutused vales suunas, raiskades just neid ressursse ja ammendades energiavarusid. Hilisem valiku muutmine on võimalik, kuid sellel on teatud tagajärjed aja, raha ja motivatsiooni näol. (Ahmed *et al.*, 2016) Teadliku valiku kujundamisele aitavad kaasa teadmised instituudi hariduslike eesmärkide ja vajalike õppeedukuse standardite kohta. Peale selle vajavad õpilased teadmisi turutrendide ja erinevates sektorites muudatuste/arengutsenaariumide kohta (Ahmed *et al.*, 2016). Nende teadmiste puudumine võib viia selleni, et taotleja võib teha vale eriala valiku, mis on tingitud ekslikust eeldusest vajalike võimete ja omaduste puudumise kohta. (Potter *et al.*, 2004, viidatud Gilbert *et al.*, 2010)

Selles töösas käsitleme äri valdkonna spetsialiseerumise valiku põhjuseid. Sarwar ja Masood (2015) oma uuringus eraldasid kuus peamist komponente, mis mõjutavad äri suuna üliõpilaste spetsialiseerumise valikut. Esimene hõlmab akadeemilisi tegureid nagu kursuste sisu, õppejõud, õpikoormus ja sissejuhatavate kursuste mõju. Ootamatult usuvad üliõpilased eriala valikul, et mida rohkem pingutati nõuete täitmisega, seda suurem peaks olema selle valiku tagajärjel tasu (Singh *et al.*, 2020). Veelgi huvitavam on see, et mõned tudengid arvavad, et head hinded võivad anda eelise teiste kandidaatide ees (Sarwar & Masood, 2015). Erkanli ja Temeli poolt läbiviidud töös (2017) selgus, et enam kui pooled vastanutest (55%) valisid konkreetse eriala sisseastumispunktide alusel:

„Olen siin oma sobivuse tõttu eksamihinde alusel, sõltumata sellest, et ma ei taha kontoritööd teha. Ma olen tavaliselt ambitsioonikas, kuid see on valdkond, millest ma ei hooli, ja seetõttu ei tunne ma end üldse ambitsioonikana.”

„Minu tulemus oli ärijuhtimiseks hea. See oli kolmas ülikoolieksam, mille ma tegin. See oli minu soov hargneda õpetamisse, kuid ma ei suutnud seda teha. Mul pole enam tahtejõudu, et järgmiseks sisseastumiseksamiks valmistuda. Enne eksamit otsustasin minna ükskõik millisesse õppeainesse, millele mu hinne sobiks, ja see osutus ärijuhtimiseks.”

Teine komponent sisaldab ennast sotsiaalse kapitali tegurid. Antud komponent sisaldab mõjuallikaid, mida tulevane üliõpilane spetsialiseerumise valikul kuulab. (Sarwar & Masood, 2015) Vastavalt Sokalyan Mao (2013) tehakse otsuseid sageli mitte niivõrd individuaalselt, kui pereliikmete, kooliõpetajate ja eakaaslaste mõjul. Lisaks eelistas suurem osa vastanutest eriala, mis ei nõua perest eraldamist. Al-Rfou (2013) oma uuringus järeldas, et kõige suurem mõjutegur on vanemad (82 häält), millele järgnevad õed-vennad (63), sõbrad (39), õpetajad (22) ja meedia (20). Kuigi sugulased saavad kogemusi jagada, hoiavad suhtlusvõrgustikud end kursis viimaste uudistega ja hõlbustavad suhtlemist turu professionaalidega (Singh *et al.*, 2020). Kolmas komponent puudutab tuleviku väljavaadete tegureid, mis hõlmavad karjääri arengut, valdkonna ulatust tulevikus jne (Sarwar & Masood, 2015). Igal inimesel on oma riskikaldumus, mistõttu mõni valib elukutseks ettevõtluse (kuna see on riskantsem), teised aga stabiilsemat ja turvalisemat töökohta (Singh *et al.*, 2020). Järgmine komponent on seotud inimkapitali teguritega ning võtab arvesse isiklike huve, eelistusi, võimeid ja eelsoodumusi (Sarwar & Masood, 2015). Mao uuringus (2013) iga osaleja valis spetsialiseerumise vastavalt oma võimetele. Teises analoogses uuringus ainult 12,5% vastajatest valisid oma eriala ainult seepärast, et tahtsid olla seotud valitud alaga (Temel & Erkanli, 2017): “Ärijuhtimise eriala lõpetamine tähendab, et oled asjadega kursis. Sel põhjusel vahetasin õigusteadust ärijuhtimise vastu.” ja “Tahtsin olla sellel erialal ja õpin omal valikul ärijuhtimist. Minu soov on alati olnud ettevõtjaks saada.”.

Viies komponent on tihedalt seotud turunõudluse teguritega, näiteks valdkonna maine, konkurents ja sobivus tänapäeval. Viimane komponent sisaldab tööhõive väljavaateid, sealhulgas töövõimalusi ja rahalist hüvitist. (Sarwar & Masood, 2015) Kõik uuringus osalejad pidasid töövõimalusi kõige olulisemaks teguriks ühe eriala valikul teisele. Samal ajal mängivad võrdselt olulist rolli ootused kõrgele sissetulekule. (Mao, 2013) Erkanli ja Temeli uuringus (2017) valisid 32,5% vastanutest oma eriala vastavalt uskumusele, et tulevikus soodustab see hea elu kvaliteeti ja töö tasustamist: "Kui ma õpin ärijuhtimist, võin saada juhtivtöötajaks ja ennast arendades rikkaks." või “Minu ema oli pangajuhtide lapsehoidja. Nähes, kuidas nende elustandard on tõusnud, soovis ta, et ma omandaksin ärijuhtimise hariduse. Seetõttu valisin selle valdkonna.”.

Muidugi väärib märkimist, et lisaks kõikidele ülaltoodud teguritele avaldab üsna olulist mõju töö valikul ka raha, aeg ja pingutused, mida tuleb õppetöö käigus rakendada (Mao, 2013).

Kui vaadata ühele või teisele suunale astuvate üliõpilaste omadusi, siis võib täheldada mõningaid erinevusi. Näiteks raamatupidamise ja rahanduse eriala üliõpilastel on mõnevõrra tugevamad

analüüsi- ja arvutusoskused ning ka paremad arvutusoskused (Potter *et al.*, 2004, viidatud Gilbert *et al.*, 2010). Seega eelistavad need õpilased keskkonda, mis võimaldab neil tegeleda andmetega. Juhtimise ja ettevõtluse eriala üliõpilased eelistavad tööd, mida võib kirjeldada kui ambitsioonikat ja isekat, kuid samas sõbralikku. Lisaks eelistavad nad pigem tööd, mis annab võimaluse juhtida ja omada kontrolli teiste üle ning edeneda karjääriredelil. Turundustudengite jaoks on töökeskkonna erieelistusteks inimestevahelise suhtluse võimalus, avatud arutelud teistega ja verbaalne suhtlemine ning eneseväljendusvõimalus. Nende jaoks on oluline teistele meeldida ja jätta endast hea mulje. (Gilbert *et al.*, 2010)

1.4. Praktika roll äriõppes

Ülikoolide ja ettevõtete vaheline koostöö hariduse kvaliteedi parandamiseks ei ole enam ebatavaline. Sageli korraldatakse ülikoolides messe, mille käigus tööandjad end aktiivselt reklaamivad, ahvatledes potentsiaalsete töötajate tähelepanu. Praktika aitab ärikoolide õpilastel end valitud valdkonnas mugavalt tunda ning aitab kaasa ka nende muutumisele töövalmis spetsialistideks. Peamiselt toimub ta paralleelselt õpingutega ja on enamasti kohustuslikuks eelduseks õppeasutuse lõputunnistuse saamiseks (Thiel, Hartley, 1997). TalTechis praktika on peaaegu kõigil õppekavadel kohustuslik ning selle aja ja kohta õpilane valib ise, lähtudes oma eesmärkidest ja erialast (Praktika, 2022). Lorenzo-Aissi ja Mathiseni (1996) järgi saab praktikat kirjeldada nelja peamise tunnuse kaudu:

- 1) töötundide arv;
- 2) töötasustamise olemasolu;
- 3) ainepunktide saamine;
- 4) protsessi jälgimine õppeasutuse esindaja (kuraatori) ja praktikakoha juhendaja poolt.

Mõned eksperdid näevad praktikat juhendatud praktilise koolitusena, mis integreerib õpilasi sujuvalt tööturule. Praktikat ja õpipoisiõpet käsitlev Euroopa kvaliteediharta määratleb praktikat kui (European Youth Forum, 2011):

- a) kõrghariduse komponendina, mis teenib ainepunkte ja kus praktikantidel on üliõpilasstaatus ning samuti juurdepääs teenustele nagu ühiselamu, stipendiumid jne;
- b) väljaspool formaalset haridust (ka pärast kooli lõpetamist), mis ei teeni ainepunkte;

- c) mis tahes muud sarnast töökogemust, mida noortele töökohal õppimise võimalusena pakutakse.

Daviese (1990, viidatud Cheong *et al.*, 2014, lk 334) järgi on praktika kogemuslik õpe, mille käigus õpivad tudengid rakendama ja tugevdama seoseid mõtte ja tegevuse vahel. Sweitseri ja Kingi (2009) sõnul on see võimalus nii intellektuaalseks kui emotsionaalseks arenguks, mis on oluline praktika enda jaoks, kuid võib olla kasulik ka edaspidises elus. Aru M. (2010) kirjeldab omakorda praktikat järgmisena:

“Praktika on osa õppekavast, mil üliõpilane on juhendaja juhendamisel ajutiselt töökeskkonnas ning õpib vastavalt praktikale seatud eesmärkidele ja ülesannetele oma teadmisi ja oskusi töös rakendades”.

Praktika põhieesmärk on saada uurimis- või praktilise töökogemust kas õppesuunal või sellel, milles on plaanis tulevikus karjääri teha (University of the People, 2022). Lisaks on programmide eesmärk kergendada üliõpilaste üleminekut ülikoolist tööellu (Hurst & Good, 2010). Ühes raamatus antakse praktikale järgmist tähendust (Vahtramäe *et al.*, 2011, lk 5): “Praktika eesmärk on praktilise töö kaudu kinnistada ja süvendada õppekava õppeainetest omandatud teadmisi ja oskusi.”. Praktika peamisteks üldisteks eesmärkideks on (Ibid.):

- siduda tegeliku töökogemuse kaudu teooriat ja praktikat, et kinnistada ja täiendada õpitavat ning saavutada õppekava õpiväljundeid;
- toetada ja täiendada olemasolevaid eriala oskusi ning õpetada uusi;
- eriala oskuste arendamise kõrval arendada üldisi oskusi ja enesekindlust;
- kriitilise eneserefleksiooni kaudu julgustada enesetäiendust;
- pakkuda materjali järgnevate üliõpilastööde kirjutamiseks;
- anda võimalus samastuda spetsialisti rolliga.

Lisaks kõigele võib praktika erineda eesmärgi ja sooritamise aja poolest. Mõnel juhul on vajalik see läbida kohe pärast seda, kui üliõpilane on omandanud suurema osa õppekavast ning saadud teadmisi tuleb rakendada reaalsetes tööolukordades. Muudel juhtudel on konkreetse eesmärgiga praktikad jagatud õppekava järgi: alustades “vaatluspraktikaga”, millele järgneb “õppepraktika”, mille käigus omandatakse vajalikud oskused ja teadmised ja lõpuks järgneb “töötamise praktika”. (Aru, 2010)

Tõeliste probleemide või probleemidega, mis ei ole nii selgelt määratletud kui õpikutes, tundmaõppimine on ainulaadne õppekogemus väljaspool klassiruumi (Heller, 1997, viidatud Coco, 2000, lk 42). Praktika aitab õpilastel arendada selliseid kutseoskusi nagu meeskonnatöö ja inimestevaheline suhtlus (Wilton, 2012). Lisaks sellele mõjutab see ka otseselt tööga seotud oskuste arengut ning loob ka objektiivsema ettekujutuse oma võimetest. Nende oskuste hulka kuuluvad näiteks ajaplaneerimine, hea suhtlemisoskus, enesedistsipliin ja kõrge algatusvõime. (Taylor, 1988; Wilton, 2012) Veelgi enam, „praktikaprogrammid võivad tugevdada tehnilisi pädevusi, parandada analüütilisi oskusi ja, mis on eriti oluline, aidata kaasa pideva kohanemis- ja loomevajaduse mõistmisele muutuvmas maailmas” (Coco, 2000). Praktika käigus on praktikantidel ainulaadne võimalus otsustada, milliseid töötingimusi nad püsivaks töötamiseks vajavad (Sink & Sari, 1984). Praktika mängib eriti olulist rolli äri suuna tudengite jaoks. Selle põhjuseks on eelkõige asjaolu, et selle suuna üliõpilased puutuvad kokku suure hulga informatsiooniga erinevatest valdkondadest (turundus, logistika, personalijuhtimine) ning ilma reaalse kogemusega on soovitud tegevusala määramine ülimalt keeruline. Lisaks aitab praktika leida organisatsioone, mis jagavad õpilaste endi väärtusi. (Goia *et al.*, 2017) Tööandjate jaoks võib praktika olla nii värbamisvahend kui ka “ettevõtte sotsiaalse vastutuse algatus” (Knemeyer & Murphy, 2002). Järgnevalt on toodud praktikast saadavad eelised ettevõtetele (Morrow, 1995, viidatud Coco, 2000, lk 43):

- odav tööjõud, kellele ei ole vaja maksta lisatoetusi;
- laseb võtta täistööajaga töötajatelt rutiinsed kohustused ära;
- võimalus hinnata ja arendada potentsiaalseid täiskohaga töötavaid töötajaid.

Kõrgkoolide seisukohalt kinnitavad nad praktika kaudu oma õppekava, samuti võivad teha muudatused loengute korralduses ning tõsta oma äriteadlikkust (Goia *et al.*, 2017).

Elisabeth Toffer (2020) oma bakalaureusetöös uuris üliõpilaste ootusi praktika suhtes. Kõige suuremad neist olid uu(e)te kontaktide loomine ning õpitud eriala saadud teadmiste täiendamine. Praktikast saadavaks suurimaks kasuks peetakse kontaktid ja kõrvaline abi tööga seotud ülesannete täitmisel. (Ibid.) Neljandikul logistikat õppivatele tudengitel oli praktikakoha leidmine suhteliselt keeruline (Koppel, 2018). Paljude jaoks on selle valdkonna praktika väga oluline, samal põhjusel leiavad õpilased, et selle kestust tuleks pikendada. Logistikat õppivate tudengite jaoks on eriti olulised järgmised tegurid: erialased ja väljakutsed pakkuvad tööülesanded, pühendunud juht ja

hea mikrokliima ettevõttes. Kuigi oli leitud teatav mittevastavus ülikoolis saadud teadmiste ja praktika ülesannete sisu vahel, ligikaudu 70% vastajatest märkisid, et praktika aitab õpitud erialast tervikpilti luua. (Toffer, 2020) Kõige värskema uuringu sellel alal tegi Mariel Sopp (2022), mille käigus uuris ta praktika kasulikkust TalTechi üliõpilaste ja vilistlaste jaoks. Tulemuseks leiti, et kõige olulisemaks hinnati töökogemuste saamist ning tänu sellele oma karjääri alustamist. Lisaks selgus et peaaegu 65% vastanutest peale praktika sooritamist kas töötasid või seniajani töötavad valitud ettevõttes. Samas praktikakoha ja praktikaks vajaliku aja leidmist, kommunikatsiooni, sisseelamise ja tööülesannete ebapiisavust peetakse oluliseks raskusteks. Seega 42,6% üliõpilastest arvavad, et praktika mahtu tuleb oluliselt suurendada. (Ibid.)

Kokkuvõttes võib öelda, et motivatsioon jaguneb kolmeks põhitüübiks: amotivatsioon, sisemine ja väline motivatsioonid. Sisemise motivatsiooni korral tekitab tegevus ise huvi ja pakub naudingut. Väliste motivatsiooni korral on tegevus suunatud tulemusele, milleni jõudmisel saab inimene mingit tasu (materiaalset või sõnalist). Sellise motivatsiooni olemasolul on iseloomulik pealiskaudne materjali õppimine ja mehaaniline meeldejätmise („tuupimine“), kus õpilane ei suuda ainekust aru saada ja eristada seaduspärasusi. Lisaks väärivad märkimist ka asjaolu, et õpetajate tegevus avaldab olulist mõju õpilaste motivatsioonile. Sellised asjad nagu õppeaine selge korraldus, toetus, oskus siduda teoreetilisi teadmisi praktikaga ja entusiasm võivad õppimishimu tunduvalt tõsta. Loomulikult üldpildi saamiseks on vaja silmas pidada erinevaid mõjuallikaid, nagu tulevikuväljavaated (karjääri areng), isiklik huvi ja võimed, turunõudlus (maine) ja loomulikult ümbritsev keskkond. Selle töö käigus otsustas autor pöörata rohkem tähelepanu välistele motivatsiooniteguritele (maine, tutvused, karjäärivõimalused), kuna need on mitmekesisemad ja sageli avaldavad suuremat mõju õpilaste õpimotivatsioonile. Lisaks sellele pööratakse eraldi tähelepanu läbitud praktikale ja vilistlaste juhul ka lõputööle, sest nad on võimelised määratlema, kui võrd õige spetsialiseerumise valik oli tehtud.

2. METOODIKA

Bakalaureusetöö metoodika peatükis annab autor ülevaadet uuringu keskkonnast, nimelt Eesti äri kõrgharidusest ja äriduse õppest TalTech'is. Samuti käsitleb ta uurimisprobleemi ja -eesmärgi, anketuuringu kavandamist ja läbiviimist ning valimit.

2.1. Uuringu keskkond: Eesti äri kõrgharidus ja äriduse õpe TalTech'is

Võrreldes 2000. aastaga on äriduseõppe lõpetanute arv oluliselt langenud (peamiselt rakenduskõrghariduses ja bakalaureuseõppes), viies lõpetajate ja pakutavate töökohtade suhte suurel määral tasakaalule lähemale. Turuvajadusi arvestades piisab sellest, kui 10% kõrgkooli astujatest teeb karjäärivaliku majanduserialade kasuks. Umbes 20 aastat tagasi oli valijate osakaal sisseastujate koguarvust veerand, viimastel aastatel on see olnud 16-18%. Populaarsemate valdkondade hulgas olid finantsjuhtimine, majandusarvestus, turundus ja personalijuhtimine. Eestis saab majandusharidust omandada asutustes nagu Tallinna Tehnikaülikool (avalik haldus ja riigiteadused, rahvusvaheline ärikorraldus, rakenduslik majandusteadus, äridus), Estonian Business School (ettevõtlus ja ärijuhtimine, rahvusvaheline ärijuhtimine), Tartu Ülikool (ettevõttemajandus, majandusteadus), Tallinna Ülikool (haldus- ja ärikorraldus, reklaam ja suhtekorraldus) ja Eesti Maaülikool (maamajanduslik ettevõtlus ja finantsjuhtimine). (Rosenblad, Tilk, 2020)

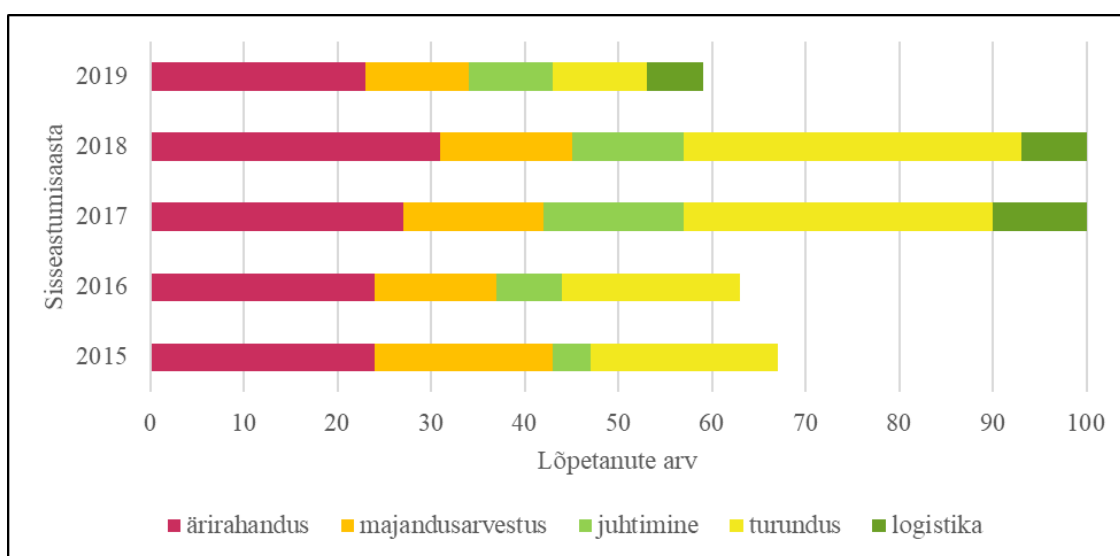
Äriduseõpet TalTech'is kirjeldab kõige põhjalikum järgmine tabel (Tabel 1). Vastavalt andmetele kuni 2019. aasta sisseastujate arv pidevalt kasvas, kuid peale selle aasta vähenes umbes poole võrra. Aastal 2018 oli registreeritud rekordiliselt suur vastuvõetute üliõpilaste arv (202 tudengit), kuid ka kõige suurem väljalangevus (65 tudengid), mille põhjustas kõige rohkem pandeemiapuhang.

Tabel 1. Ärinduse üliõpilaste lõpetamise edukusest viimasel viiel aastakäigul (juuni 2022 sisuga)

	Asus õppima	Tänaseks lõpetanud	Aktiivsed üliõpilased	Langesid välja
2015-16	100	67	6	27
	100%	67%	6%	27%
2016-17	101	63	4	34
	100%	62%	4%	34%
2017-18	160	100	12	48
	100%	63%	8%	30%
2018-19	202	100	37	65
	100%	50%	18%	32%
2019-20	131	59	50	22
	100%	45%	38%	17%

Allikas: koostatud ärinduse programmijuhi poolt.

Joonisel 1 on välja toodud erinevate sisseastumisaastate lõpetanute arv vastavalt valitud peerialale. Jooniselt on nähtav, et logistika suuna lõpetanute arv on teistega võrreldes üsna väike, kuigi 2020. a alustanute puhul olukord on mõnevõrra paranenud. Vastavalt andmetele kõige suurem lõpetanute arv oli aastate jooksul äriahanduse (129 tudengid) ja turunduse (118 tudengid) valdkondades.

Joonis 1. Ärinduse lõpetajad sisseastumisaastate ja peerialade kaupa.

Allikas: koostatud ärinduse programmijuhi poolt

2.2. Uurimisprobleem ja -eesmärk

Ettevõtlussektor hõlmab teatavasti palju erinevaid valdkondi raamatupidamisest ettevõtluseni. Igaüks neist valdkondadest on omal moel vajalik ja oluline, igaühel on omad eelised ja puudujäägid. Suuna valimise küsimus oli eriti terav COVID-19 pandeemia ajal, mis tõi kaasa töötajate massilise vähenemise ja paljude ettevõtete sulgemiseni. Pandeemia tulekuga on paljud oma töö tähtsust ja pakutavate töötingimusi ümber mõelnud. Praegu otsib üha rohkem inimesi hästi tasustatud ja paindliku tööaja ja -kohaga töökohti. Seetõttu on nõudlus teatud erialade järele kasvanud, teiste jaoks aga palju madalamaks jäänud. Paljud muutuvad teatud aja möödudes oma seisukohta, sest ootused ja hoiakud, millega nad algselt läksid tööle, pole õigustanud. Täna puudub laialdane ja sügav arusaam, milliseid faktoreid peavad ärimise üliõpilased ja hiljutised lõpetajad oluliseks seoses peeriala valikuga ja karjääri alustamisega. Selle töö eesmärgiks on välja selgitada TalTechi ärimise üliõpilaste ja hiljutiste lõpetajate peeriala valikut tingivad tegurid, üliõpilaste rahulolu otsusega ja seonduvad karjääriootused. Kaasnevakts positiiivseks mõju teguriks uuringust võib pidada üliõpilaste teadlikkuse peeriala valikust tõstmist.

2.3. Ankeeturingu kavandamine, valim ja läbiviimine

Uurimuses rakendati kvantitatiivset uurimismeetodit, kuna see võimaldab täpsemalt määrata erinevusi (numbriliselt) ja hõlbustab seoste otsimist erinevate parameetrite vahel. Selle meetodi kasutades on võimalik suurema hulka andmeid koguda, mis omakorda soodustab tervikpildi kujundamisele. Uuringuküsimused loodi koostöös juhendajaga, tuginedes 2021. aastal läbiviidud uuringule. Küsimustiku peamised teemad on järgmised:

- 1) konkreetse peeriala valimise põhjused;
- 2) peerialade ja ettevõtlust õpetavate ülikoolide maine ning hinnang TalTech'is õpetavatele erialadele;
- 3) tulevikuplaanid ja ootused tööle.

Täpsemat infot uurimisküsimuste kohta saab lugeda Lisast 1 ja Lisast 2. Vastajateks valiti TalTechi ärimise kolmanda kursuse tudengid ja ärimise 2020 - 2021. aastate vilistlased. Kolmanda kursuse üliõpilaste valik tulenes sellest, et selleks ajaks oli neil juba kujunenud oma suhtumine ja ootused valitud peeriala suhtes ning enamuses oli sooritatud praktika. Valitud aastate vilistlased annavad parema ettekujutust karjääride eripärasusest ning peerialade valik oli

tol ajal peaaegu samasugune. Tänu sellele on ootuste võrdlus nende ja üliõpilaste vahel objektiivsem. Lisaks näitab see võrdlus paremini tegelikke karjäärimuutusi kogemuste mõjul. Esialgne üldkogum oli 100 ärianduse kolmanda kursuse üliõpilast ja 180 ärianduse 2020 - 2021. aasta vilistlast. Tulemusena laekus 53 vastust üliõpilastelt (Tabel 2) ja 58 vilistlastelt (Tabel 3). Küsitlus viidi läbi perioodil 08.03.2022 - 10.04.2022 Google Forms keskkonnas, mida edastati programmijahi vahendusel üldkogumi liikmete isiklike e-maili aadressitele. Küsitluse käigus oli tehtud neli meeldetuletusringi ligikaudu nädalaste vahedega.

Tabel 2. Üliõpilaste valimi kirjeldus

Üldkogum	100 üliõpilast
Valim ehk vastajate arv	53 üliõpilast
Vanus	21-25aastased, üksikute eranditega
Sugu	32% mehed 68% naised
Spetsialiseerumine	8% - Logistika ja tarneahel 11% - Majandusarvestus digiajastul 17% - Turundus 30% - Ettevõtlus ja juhtimine 34% - Äriandus
Lõpliku otsuse tegemise aeg	23% - Enne sisseastumist 9% - Esimese semestri jooksul 28% - Teise semestri jooksul 9% - Peale teist semestrit suvel 28% - Vahetult enne valiku koolipoolset tähtaega 2% - Õppekava vahetades

Allikas: autori koostatud

Üliõpilaste hulgast kõige rohkem vastused olid saadud ärianduse ja juhtimise valdkondadest ning kõige vähem logistika ja tarneahelast. Peaaegu pooled vastanutest tegid oma lõpliku otsuse peeriala suhtes enne kolmanda semestri algust ning 23% olid kindlad oma valikus juba enne sisseastumist. Osa vastanutest (28%) tegid oma valiku peeriala kohta otseselt enne kooli poolt määratud tähtaega. Eeldatavasti oli nende jaoks oluline koguda võimalikult palju infot selle kohta, mis iga suund võib pakkuda. Vilistlaste hulgast kõige rohkem vastused sai autor turunduse ja ärianduse valdkondadest ning sarnaselt esimese vastajate grupiga kõige vähem logistika suunast (Tabel 2). Pooled tegid oma otsuse kas teise semestri jooksul või peale semestri lõpetamist

suvel ning 24% vahetult enne valiku koolipoolset tähtaega. Võrreldes üliõpilastega neid, kes tegid oma valiku juba enne sisseastumist, oli veidi vähem (17%).

Tabel 3. Vilistlaste valimi kirjeldus

Üldkogum	180 vilistlast
Valim ehk vastajate arv	58 vilistlast
Vanus	Valdavalt 22-26 - aastased
Sugu	28% mehed 72% naised
Spetsialiseerumine	10% - Logistika 14% - Juhtimine 19% - Majandusarvestus 22% - Ärirahandus 34% - Turundus
Lõpliku otsuse tegemise aeg	17% - Enne sisseastumist 9% - Esimese semestri jooksul 43% - Teise semestri jooksul 7% - Peale teist semestrit suvel 24% - Vahetult enne valiku koolipoolset tähtaega

Allikas: autori koostatud

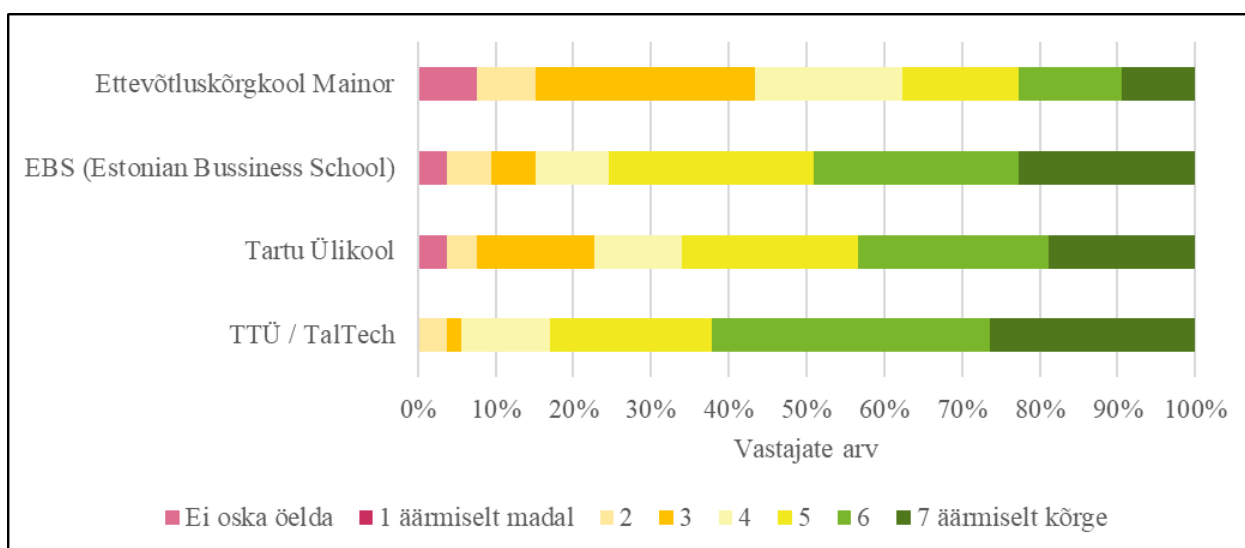
Märkus: spetsialiseerumiste nimetused erinevad tabelis 2 ja 3, kuna nii 2017. aasta kui 2019. aasta ärianduse vastuvõtust muutusid mõnede peerialade nimed. Pigem oli tegemist kosmeetiliste muutustega. Mõneti erandiks on juhtimine, mis 2019 õppekavareformatsioonist kannab nime „ettevõtlus ja juhtimine“ ning on ka vastavalt sisuliselt muutunud. Antud uuringu nende tulemuste tõlgendamisel, mis konkreetselt puudutavad juhtimise peeriala vilistlaste ja tänaste üliõpilaste võrdlust, on kasulik seda muutust meeles pidada.

3. UURINGU TULEMUSED

Antud peatükis tutvustab autor lugejaid uuringu käigus saadud tulemuste, prognoosi ja oma poolt pakutavate ettepanekutega.

3.1. Ärinduse maine Eestis ja TalTech'i peerialade reputatsioon

Vastavalt Joonisele 1 üliõpilaste hinnangul õpetatakse kõige paremini ärintust TalTech'is (83%), teisel kohal on EBS (75%) ning viimasel on Ettevõtluskõrgkool Mainor (38%). Vilistlastel hindasid antud variandid peaaegu nii nagu tudengid ehk järjestuse suhtes kõik on pandud samasuguselt üliõpilastega, ainus erinevus oli protsentides.

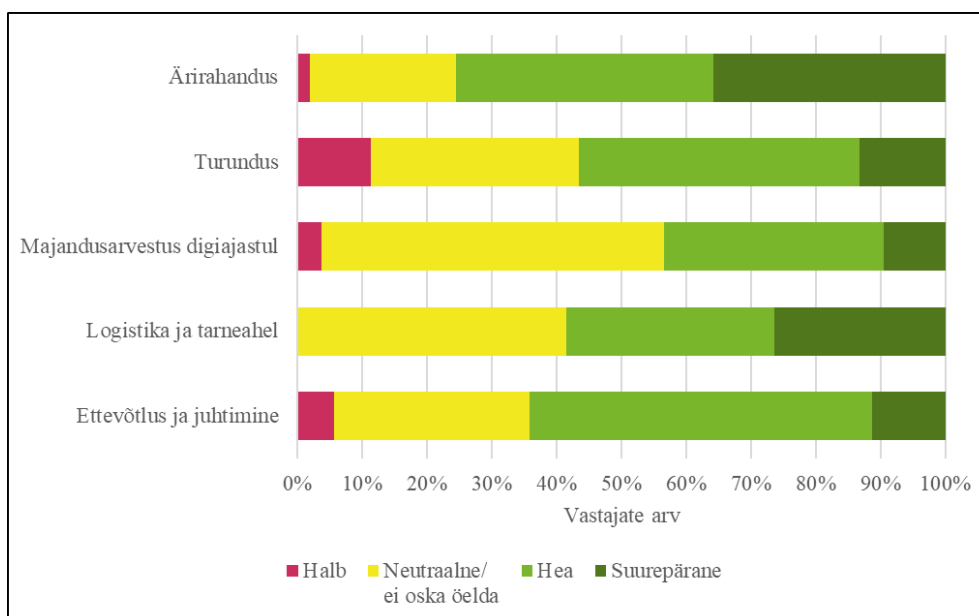
Joonis 1. Äri valdkonna kõrghariduse maine üliõpilaste hinnangul, n = 53

Allikas: autori koostatud

Põhjused TalTech'i ärintuse õppimiseks saab jagada viieks põhigruppideks: asukoht, maine, õpe tasu ja -korraldus ning muu. Osa vastajate jaoks põhjuseks oli asukoha sobivus, kuna paljud nendest elavad Tallinnas. Teisi köitis pigem õppeasutuse maine - olid saanud head tagasisidet või

keegi soovitas. Ka tasuta õpe oli üheks põhjuseks TalTech'i poole valiku langetamiseks. Õpekorraldus hõlmab ennast praktilist õpet, õppekava, erinevate ärivaldkondade tutvustamist ja aega sobiva spetsialiseerumise valimiseks, mugava sisseastumise protsessi, laiapõhjalist haridust ning rõhku innovatsioonile. Muu vastuse hulgas olid *networking* väärtus, koolikeskkond, CV-le kasulikkus ning mõnede jaoks oli see lihtsalt tagavaraks.

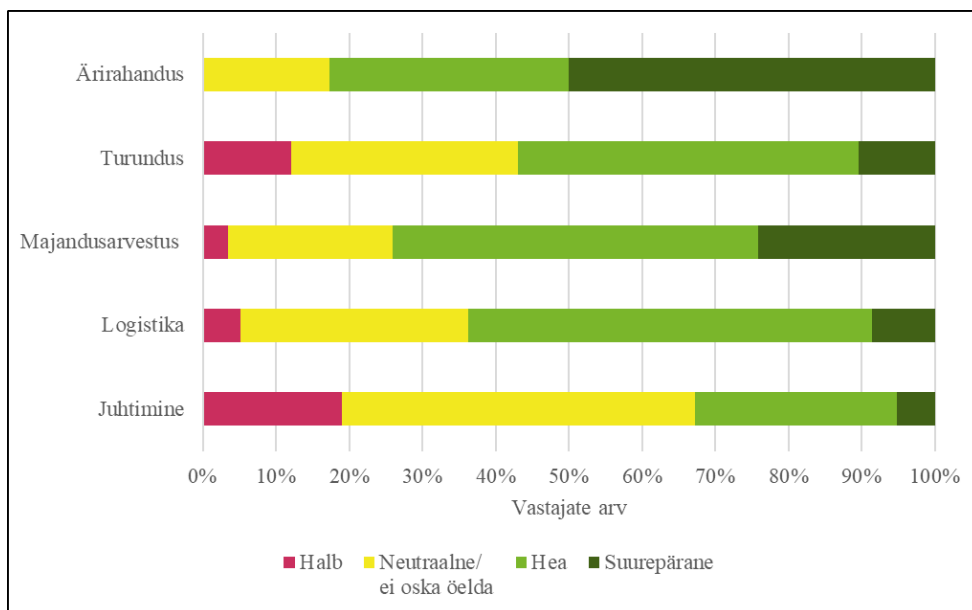
Tallinna Tehnikaülikoolis on kokku viis peeriala suunda: ettevõtlus ja juhtimine, logistika ja tarneahel, majandusarvestus digiajastul, turundus ning ärirahandus. Joonisel 2 on vaadeldud üliõpilaste hinnanguid ülalnimetatud erialade kvaliteedi ja reputatsiooni kohta. Vastavalt saadud tulemustele on ärirahanduse suunal kõige parem reputatsioon ja kvaliteet (76%) võrreldes teistega. Teisel kohal on ettevõtlus ja juhtimine, mille positiivne hinnang on 64%. Seejärel on logistika ja tarneahel (58%), turundus (56%) ning viimasel kohal on majandusarvestus digiajastul (43%).

Joonis 2. TalTech'i üliõpilaste hinnang ärianduse peerialade kvaliteedile ja reputatsioonile, n = 53

Allikas: autori koostatud

Vilistlaste hinnangud on aga tunduvalt erinevad (vt Joonis 3). Kõige parem kvaliteet on nende arvamusel samuti ärirahandusel (83%) kuid teisel kohal on majandusarvestus (74%). Järgmised on kahanevas järjekorras logistika (64%), turundus (57%) ning juhtimine (33%).

Joonis 3. TalTech'i vilistlaste hinnang äriduse peerialade kvaliteedile ja reputatsioonile, n = 58
Allikas: autori koostatud

Võrreldes kahte gruppi hinnanguid, tuleb märkida, et ettevõtlus ja juhtimise suuna hinnang on üliõpilastel tunduvalt kõrgem (31% võrra), kuid hinnang majandusarvestusele sama palju madalam. Teiseks oluliseks tunnuseks on see, et mõlemal juhul oli esikohal ärirahandus, kusjuures erinevus teisest kohast on üliõpilaste puhul 12% ja lõpetajate puhul 9%.

Järgmises küsimuses paluti valida need peerialad, mille maine on õppimise kogemuse põhjal kasvanud. Antud küsimuses oli võimalik valida mitu variante. Üliõpilaste puhul on kõige rohkem kasvanud ärirahanduse maine (47%), järgmisena on ettevõtlus ja juhtimine (28%), majandusarvestus digiajastul (25%), logistika ja tarneahel (17%) ning turundus (15%). Samamoodi nagu üliõpilastel oli vilistlaste puhul kõige suurem kasv ärirahanduses (50%). Teisel kohal on logistika (29%) ja kolmandal on majandusarvestus (26%), viimasena on turundus ja juhtimine samasuguse hinnanguga. Antud küsimuses on kõige suurem hinnangu vahe juhtimises (19%) ja logistikas (12%). Kui rääkida maine langusest, siis üliõpilaste arvamuste põhjal võib järeldada, et kõige rohkem on langenud turunduse (26%), ettevõtlus ja juhtimise (19%) ning majandusarvestuse (13%) reputatsioonid. Vilistlaste vastused on selles osas mõnevõrra sarnased, nimelt kõige rohkem on langenud juhtimise (34%) ja turunduse (26%) reputatsioonid.

Tabel 4 annab ülevaadet üliõpilaste hinnangust äriduse peerialade õpetamisele. Siin pidid vastajad valima millised peerialad õpetatakse paremini ja millised vajavad kõige rohkem

muudatusi õpetamises, maksimaalselt oli võimalik valida kaks variante. Tulemusena sai autor teada, et tudengite arvamusel kõige paremini õpetatakse äriarahandust ning nende erialade hulgast, mis vajad muudatusi õpetamises, on kõigepealt ettevõtlus ja juhtimine ning turundus. 19 vastajad ei osanud pakkuda hästi õpetavate erialasid, 28 ei suutnud nimetada neid, mis vajavad arendamist ning 6 tudengi pakkusid mõlemal juhul teisi variante. Nende variantide hulgast olid erinevad ained, nimelt finantsvaldkonnaga seotud (finantsjuhtimine, juhtimisarvestus, finantsmodelleerimine, raha, institutsioonid ja turud), mikro- ja makroökonomika ning majandusmatemaatika. Ainete hulgast, mis vajavad muudatusi oli lisaks keskkonna ja säästva arengu ökonomika, äritarkvara ja -analüütika ning projektijuhtimine ja juhtimisarvestus.

Tabel 4. Üliõpilaste hinnang TalTech'i ärianduse peerialade õpetamisele, n = 53

Peeriala nimetus	Tajutakse, et õpetatakse keskmisest paremini	Tajutakse, et vajaks arendamist
Ettevõtlus ja juhtimine	6	10
Logistika ja tarneahel	7	1
Majandusarvestus digiajastul	6	4
Turundus	4	8
Äriarahandus	19	1

Allikas: autori koostatud

Nii nagu tudengid panevad vilistlased esikohale äriarahandust, millele järgnevad logistika ja majandusarvestus (Tabel 5). Teiste ainete hulgast olid lisaks rahanduse ained (eraisiku rahandus ja rahanduse alused), Kristjan Liivamägi kursused, andmetöötlus, majandusmatemaatika ja logistika alused. Muutused õpetamises vajavad nende arvamusel juhtimise ja turunduse suunad. Muu vastuste hulgas olid mikro- ja makroökonomika. Üldiselt tudengite ja vilistlaste hinnangud on küllaltki sarnased. Kõige paremini õpetatavate ainete hulgas on edetabeli tipus äriarahandus ja logistika ning mõlemal juhul vajavad juhtimine ja turundus muudatusi.

Antud osa viimasena etapina uuriti asju, millele tuleb õppejõududel äri õpetamises rohkem tähelepanu pöörata. Nii üliõpilaste, kui ka vilistlaste vastused on võimalik grupeerida viieks põhigrupiks: praktilisus, õppekorraldus, kaasaegsus, asjakohasus ja tudengite heaolu. Praktilisuse all tudengite näitel mõistetakse vähem teooriat õpetamist ja rohkem seda, mida kasutatakse

reaalselt tööl, rohkem näidete reaalsest elust toomist ehk seost päriseluga, praktiliste ülesannete/väljakutsete kaasamist ning rohkem viise leidmist, kuidas reaalse elu situatsioone teooria vahele põimida.

Tabel 5. Vilistlaste hinnang TalTech'i äriduse peaerialade õpetamisele, n = 58

Peaeriala nimetus	Tajutakse, et õpetatakse keskmisest paremini	Tajutakse, et vajaks arendamist
Juhtimine	3	19
Logistika	15	3
Majandusarvestus	14	4
Turundus	9	18
Ärerahandus	26	4

Allikas: autori koostatud

Lisaks eelnevale tunnevad vilistlased vajadust selliste kursusetööde läbiviimisele, mis oleksid seotud reaalsete ettevõtete probleemide lahendamise ja erinevate koostööde tegemisega. Mõned turunduse suuna lõpetajad kaebavad, et ei saanud piisavalt palju teadmisi valitud valdkonna võimalustest, puuduvad nendel ka vajalikud oskused (SEO, Google ads, sotsiaalmeedia turundus, loovkirjutamine) ning pidid mingeid asju sisuliselt nullist õppima. Õppekorralduse osas tuleb vastuste järgi pöörata tähelepanu eelkõige praktikale. Paljud vastajad on märganud, et praktikat oli õppimise käigus liiga vähe, mille tõttu ei osanud nad tarvilikult ainet omandada. Üks vastaja vilistlaste hulgast märkab, et praktika muuhulgas peab olema loov:

“Rohkem praktikat loovatel viisidel, et teooria paremini meelde jääks. Nt Tarvo oli külalisõppejõud ühes logistikaga seotud valikaines ja see oli ainukene tund, mis polnud kohutavalt kuiv ja igav. Muidu pidime tunnis lugema ainult ingliskeelseid tekste ja neid tõlkima (rääkimata kodustest tõlkimistest)”

Lisaks mainitakse spetsialistide ja külalisõppejõudude kaasamist. Tudengite jaoks on huvitav kuulata neid, kes on oma alal eksperdid ning omandavad valitud valdkonnas kogemust. Samas peetakse oluliseks praegused nutiajastud, teadmiste digitaalne rakendamine ning arusaadavad IT rakendamise baasteadmised. Tudengid vajavad rohkem arutelusid, vastutulelikkust tähtaegade

osas ja ainet, mis keskendub inimestega suhtlemisele. Nende arvamusel oleks vaja tähelepanu pöörata ka loengute formaadile (kuidas seda antakse), et oleks huvitav kuulata ning ainekava koostamisele ja ainete hea tasemel selgitamisele. Vilistlased omakorda peavad vajalikuks ka uute õppemeetodite kasutamist, tudengitel oma erialal varakult kontakte loomise aitamist. samaväärset valdkondade keerukust ning ainete arusaamise kaasamist. Suurt rõhku pannakse suure pildi nägemise oskusele:

“...Magistriõppes on üks suurepärane Paavo Siimanni aine finantsaruandlusest ja analüüsist, mis loob kogu bakalaureuses õpitust suure pildi. Selline aine võiks olla juba bakalaureuses. Hetkel õpetatakse kõigest midagi aga vähe räägitakse kuidas kõik omavahel kokku jookseb - nt kuidas õige turundus saab aidata kaasa heale juhtimisarvestusele, kuidas raamatupidamiskannetest tekivad majandusaastaruanded jne.”

Kaasaegsuse põhigrupp hõlmab uute materjalide loomist ja ajaga kaasas käimist, maailmas toimunud muutuste arvestamist (sh kaasaegsed trendid) ja uudsust, kuna see, mis on ammu toimunud ei pruugi enam “adekvaatne olla”. Samas arvavad mõned vastajad, et ei ole enam teatud info ülikoolis asjakohane, unustatakse õpetada milliseid tööriistad ja programmid on tänapäeval aktuaalsed. Näiteks üks vastaja vilistlaste hulgast arvab, et “Õppekava on iganenud, ei õpetata asju mis on tänapäeval aktuaalses”. Viimaseks põhigrupiks on üliõpilaste heaolu, nimelt õpilaste individuaalsete vajaduste arvestamine, põhjaliku tagasiside andmine, nende suurem väärtustamine ja austamine (diskrimineerimisest vabanemine).

3.2. Tegurid, mis mõjutavad peeriala valikut

Selles töösas käsitletakse ühe või teise peeriala valiku põhjuseid, selle eeliseid teiste ees ja rahulolu tehtud valikuga. Eelkõige paluti vastajad kirjutada mille poolest valitud peeriala oli atraktiivsem võrreldes teistega. Ettevõtluse ja juhtimise tudengid pakkusid järgmised omadused: ei nõua niivõrd palju tööd numbritega ja rohkem humanitaarseid aineid, lihtne läbimiseks, nõuab rohkem loovust, annab igal alal kasulikke teadmisi ning pakub rohkem valikuid edasi liikumiseks. Samas väike grupp soodustab mõtete jagamist ja arutamist:

“Mulle meeldib, et minuga koos õpib piisavalt väike arv tudengeid ning ma tunnen kõik kasvõi nägupidi ära. Koostöö sujub paremini, tundides jõuavad põhimõtteliselt kõik arvamust avaldada jne. Tean, et näiteks turunduses on palju inimesi koos. “

Logistika suuna tudengite poolt loetletud tegurite hulgas olid head töövõimalused, tundide sisukus, tänu väikseima osalejate arvu parem kontakt õpetajatega ning ka see, et eriala on konkreetsema oskusteabega. Majandusarvestus tudengite jaoks on valitud peeriala “konkreetsema ülesehitusega”, pakub palju kohti kus võiks tulevikus töötada ja on igal pool kasulik. Sarnaselt eelmisega avab turundus “palju võimalusi edasiseks karjääriks”, lisaks annab võimaluse loovuse rakendamiseks ja avatud inimestega tutvumiseks. Ärirahanduse suund on atraktiivsem selle poolest, et on praktiline ja teaduslik, võrreldes teistega kõige põhjalikum ning arvatavasti pakub laiemat valikut tulevikuväljavaadete osas. Järgmisena on toodud mõnede tudengite arvamused: “Annab kõrgema kvalifikatsiooni ning ammendavamad oskused edasises maailmas opereerimiseks.”, “Reaalne töö numbritega, tulemus sõltub rohkem toereetilisest teadmistest kuid on samas seotud loomingulisusega”, “Ma arvasin oma peas, et see on kõige tasuvam/mõistlikum valik. Rahandus on see, kus õpib ülikoolis kõige rohkem, teisi peeriala valikuid on iseseisvalt kergem omandada.“.

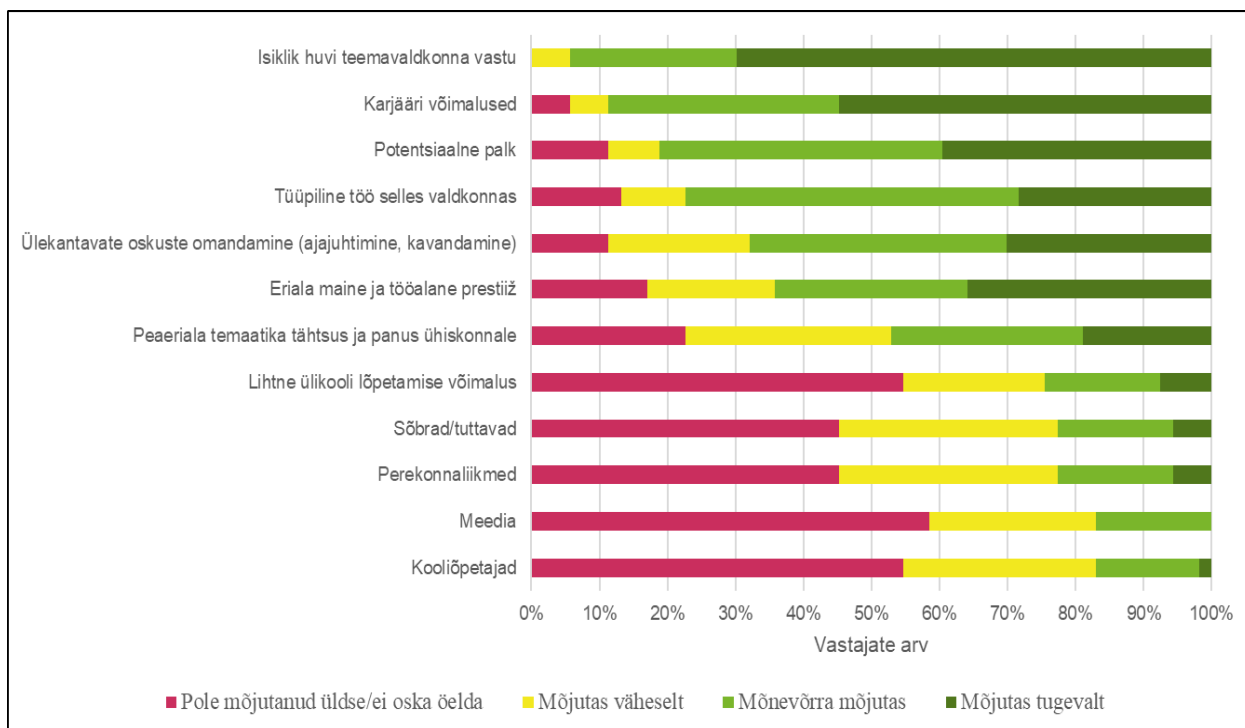
Juhtimise eriala vilistlased hindavad kõrgelt selle üldisust ja laiust, matemaatikaga seotud ainete puudumist, teadmisi mis “pakuvad rohkem valikuid tööturul” ning ka oskusi “mille järele on suur nõudlus”. Logistika suuna vilistlaste arvamusel antud peeriala on “alati aktuaalne”, “lihtne ja arusaadav”, annab tulevikus võimaluse õppida tehnilises vallas ja laiendab töövõimalusi. Üks vastanutest kirjutab:

“Logistika ei kao kunagi kuhugi ning viimaste aastate sündmused on logistika olulisuse eriti teravalt välja toonud ning näidanud, et seniseid lahendusi tuleb parendada, mis tähendab, et tükk huvitavat tööd ja arenguid on ees”

Majandusarvestus oli vilistlaste jaoks atraktiivsem selle poolest, et selles valdkonnas tänu vähesel hulgalisele arvule lihtsam tööd leida, loogilisem kui teised, õpetab kindlaid oskusi ning annab üldist pildi ettevõttest: “Annab lahti mõtestada, mis on numbrite taga. Süveneda rohkem majanduse numbrite maailma. ...“. Turunduse peeriala on valitud sellepärast, et omab palju rakendamise võimalusi, pigem projekti põhine, loominguline ja loov, vähem tööd numbritega ning “rohkem inimestele keskenduv”. Ärirahandus paistab selle poolest teistest silma, et on tõsisem ja informatiivsem, kõige raskem ja väljakutseterohkem, õpetab spetsiifilisi oskusi, on kasulik nii tööle, kui ka eraelus ja pakub paremaid väljavaateid.

Järgmisena on toodud faktorid, mille osas üliõpilased on oma peerialaga rahul ja need millega ei ole. Ettevõtluse ja juhtimise tudengite arvamusel pakkus valitud peeriala huvitavaid ja kasulikke aineid, palju häid arutelusi, praktilisi harjutustunde, universaalsust ja paindlikkust, üliõpilastel oli aega isiklikuks eluks. Kahjuks kohustuslikke ainete hulgas olid ka need, mis ei ole niivõrd erialased ja harivad. Lisaks pööratakse tähelepanu ka asjaolule, et teemade hulk on väga suur, kuid osadel ainetel antakse aegunud infot ning õpetatakse üksluiselt (palju kordamist esimesest semestrist). Logistika ja tarneahela tudengid on rahul praktiliste ja huvitavate teemadega ning karjäärivõimalustega. Puuduseks peetakse osade ainete mõttetust ja erialaste ainete lühiarvu. Majandusarvestuse üliõpilased jäid rahul mõnede ainete (finantsarvestus keskkursus), koostatud tunniplaani, gruppi suuruse, konkreetse ja eriala praktilisusega. Miinuste hulgas on ainete järjekord, õppekorraldus distantstil, võimalused praktikaks ja nende ainete olemasolu, mis ei ole otseselt peerialaga seotud. Turunduse suuna tudengid on samuti rahul huvitavate ja võrreldes äriahanduse lihtsate ainete, toreda õppejõudude, ekspertide kaasamise ning sooritatud praktikaga. Samas meeldis ka teiste valdkondade ainete olemasolu (näiteks juhtimise ained). Teiste jaoks osutus see pigem miinuseks, kuna vähendas erialaste ainete arvu. Vastuse hulgas on veel õppekava päevakajalisus, külalislektorite kaasamine ning probleemid teemade asjakohasuse osas, soovitakse rohkem õpetada ühismeedia turunduskommunikatsioonist ja kaasata õppetöösse digiagente. Sarnaselt teiste valdkondade tudengitega jäid suuremas osas äriahanduse üliõpilased rahul läbitud ainete, õppejõudude, eriala kasulikkuse ja aktuaalsusega. Rahulolematust on peamiselt seotud kahe teguritega: ained ja teadmised. Esimesega ei jäänud tudengid rahul ülesehituse, vajalikkuse ja sisu (täiuse) osas. Teine on seotud praktiliste teadmiste kogusega, nimelt soovitakse rohkem aineid, kus õpetatakse tehnilisemat poolt erinevate programmide puhul.

Joonis 4 kaardistab kuivõrd suurt mõju avaldasid erinevad tegurid spetsialiseerumise valikule. Kõige suuremat mõju avaldas isiklik huvi peeriala vastu (94%), seejärel karjäärivõimalused (89%) ja potentsiaalne palk (81%). Kõige vähem mõjutasid valikut kolmandad isikud nagu kooliõpetajad (17%), meedia (17%), sõbrad (23%) ja perekonnaliikmed (23%). Lisaks mõjutasid väheselt ka lihtne ülikooli lõpetamise võimalus (25%) ning peeriala temaatika tähtsus ja panus ühiskonnale (47%). Antud tulemused on üsna head, sest näitavad, et tudengid on pigem sisemiselt motiveeritud. Ettevõtlussektor hõlmab teatavasti palju erinevaid valdkondi raamatupidamisest ettevõtluseni.

Joonis 4. Tegurite mõju üliõpilaste peeriala valikul, n = 53

Allikas: autori koostatud

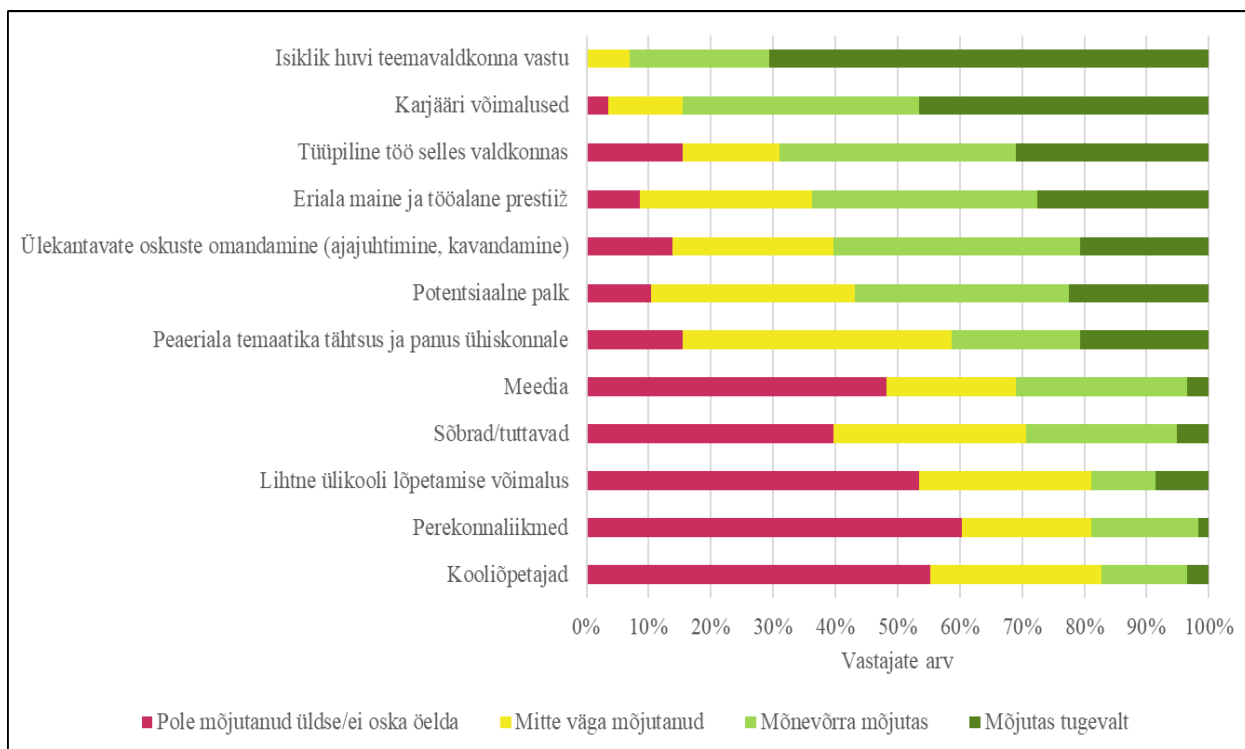
Tabelis 6 on välja toodud üliõpilaste naiste ja meeste keskmised hinnangud valiku mõjuteguritele. Hinnangud olid asendatud numbritega järgmiselt: “Pole mõjutanud üldse/ei oska öelda” võrdub ühega, “Mõjutas väheselt” kahega, “Mõnevõrra mõjutas” kolmega ja “Mõjutas tugevalt” neljaga. Üldiselt ei leitud vastuste vahel olulisi erinevusi. Veidi rohkem mõjutasid mehi sõbrad/tuttavad ja ülekantavate oskuste omandamine.

Joonisel 5 saab tutvuda sellega, mis määral erinevad tegurid mõjutasid vilistlaste peeriala valikut. Nii nagu üliõpilastel avaldasid kõige suuremat mõju isiklik huvi teema vastu (93%) ja karjäärivõimalused (84%). Kolmandaks kohaks (69%) panid nad aga valitud valdkonnas tüüpilist tööd. Sellest tulenevalt võib järeldada, et töökohustused mängivad nende jaoks suuremat rolli kui potentsiaalne palk (57%). Vähesel määral mõjutasid kooliõpetajad (15%), perekonnaliikmed (19%) ja lihtne ülikooli lõpetamise võimalus (19%). Kuigi viimane näitab, et on olemas ka need, kelle jaoks lõpetamise keerukus mängib olulist rolli. Sõbrad (29%) ja meedia (31%) omakorda olid valiku tegemisel suuremaks mõjuteguriks võrreldes tudengitega.

Tabel 6. Üliõpilaste valiku mõjutegurite keskmised soo järgi, $n_1 = 36$, $n_2 = 17$.

Valiku mõjutegurid	Aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Naiste aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Meeste aritmeetiline keskmine (\bar{x})
Meedia	1,6	1,6	1,6
Kooliõpetajad	1,6	1,6	1,7
Lihtne ülikooli lõpetamise võimalus	1,8	1,8	1,7
Perekonnaliikmed	1,8	1,9	1,6
Sõbrad/tuttavad	1,8	1,6	2,2
Peaeriala temaatika tähtsus ja panus ühiskonnale	2,4	2,4	2,5
Eriala maine ja tööalane prestiiž	2,8	2,8	2,8
Tüüpiline töö selles valdkonnas	2,9	2,9	3,0
Ülekantavate oskuste omandamine (ajajuhtimine, kavandamine)	2,9	2,7	3,2
Potentsiaalne palk	3,1	3,0	3,2
Karjäärivõimalused	3,4	3,3	3,6
Isiklik huvi teemavaldkonna vastu	3,6	3,6	3,8

Allikas: autori koostatud

Joonis 5. Tegurite mõju vilistlaste peeriala valikul, n = 58

Allikas: autori koostatud

Järgmises tabelis (Tabel 7) on toodud vilistlaste keskmised hinnangud valiku mõjuteguritele naiste ja meeste näitel. Sarnaselt üliõpilaste vastustega, antud juhul ei olnud mingit olulist erinevust, välja arvatud isiklikku huvi teemavaldkonna vastu kus meeste keskmised vastused on 0,5 erinevusega suurem kui naiste oma.

Seejärel paluti osalejad anda oma hinnangu (1 kuni 5) erinevate praktika tulemustele (Tabel 8). Kõige suurem hulk üliõpilaste vastanutest oli nõus sellega, et praktika andis oskusi ja uusi kontakte edasiseks karjääriks, mis näitab selle kasulikkust. Väärrib märkimist ka asjaolu, et läbitud praktika vastavalt saadud tulemustele ei suutnud põhjalikult valitud suunda tähendust välja selgitada. Üheks võimalikuks põhjuseks eeldatavalt ebapiisav praktika kestus ning kitsas töökohustuste spekter. Lisaks näitavad tulemused, et ülikoolis saavad tudengid pigem teoreetilisi kui praktilisi teadmisi. Vastavalt 51% vastanutele suhtumine peerialasse peale praktika läbimist pole muutunud, samas kui 40% arvamusel, et praktika kogemus kinnitanud peeriala õige valikut. Kahjuks on ka need (6%), kelle kogemus mõjutas pigem heidutavalt.

Tabel 7. Vilistlaste valiku mõjutegurite keskmised soo järgi, $n_1 = 42$, $n_2 = 16$

Valiku mõjutegurid	Aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Naiste aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Meeste aritmeetiline keskmine (\bar{x})
Perekonnaliikmed	1,6	1,8	1,5
Kooliõpetajad	1,7	1,4	1,4
Lihtne ülikooli lõpetamise võimalus	1,7	1,6	1,9
Sõbrad/tuttavad	1,9	1,3	1,6
Meedia	1,9	1,3	1,6
Peeriala temaatika tähtsus ja panus ühiskonnale	2,5	2,0	2,4
Ülekantavate oskuste omandamine (ajajuhtimine, kavandamine)	2,7	2,3	2,6
Potentsiaalne palk	2,7	2,6	2,5
Tüüpiline töö selles valdkonnas	2,8	2,5	2,6
Eriala maine ja tööalane prestiiž	2,8	2,4	2,4
Karjäärivõimalused	3,3	2,7	3,1
Isiklik huvi teemavaldkonna vastu	3,6	3,1	3,6

Allikas: autori koostatud

Vilistlaste hinnang on veidi erinev võrreldes tudengitega. Nimelt nende arvamusel andis praktika eelkõige vahetuid tööoskusi ning pööras tähelepanu sellele, et ülikoolis seda õpetatakse vähe. Vilistlased said peale praktika sooritamist vähem uusi kontakte võrreldes üliõpilastega. Sarnaselt üliõpilastega ei mõjutanud praktika peeriala hinnangut enamusel vastanutel (55%). Heidutavalt avaldas ta mõju 12% vilistlastele ning õiget peeriala valikut kinnitas 28% vastanutel.

Tabel 8. Hinnang sooritatud praktikale, $n_1 = 53$, $n_2 = 58$

Praktika tulemused	Üliõpilaste hinnang praktikale: aritm. keskmine (\bar{x})	Vilistlaste hinnang praktikale: aritm. keskmine (\bar{x})
Andis vahetuid tööoskusi	3,6	3,6
Selgitas Teie valitud peeriala tähendust	3,4	3,3
Andis oskusi edasiseks karjäärriks	3,7	3,5
Andis uusi kontakte edasiseks karjäärriks	3,7	3,1
Sain aru, et koolis õpitud on praktiline väärtus	3,4	2,9
Sain aru, et koolis õpitu on võrdlemisi kaugel praktilistest väljakutsetest	3,0	3,6

Allikas: autori koostatud

Positiivse kogemuse tõstmiseks vajavad paljud tudengid rohkem abi praktikakoha leidmisega ning suunamist ülikooli poolt. Teiseks peavad vastajad oluliseks praktikavõimaluste laienemist, kuna võimalusi ilma isikliku kontakti on vähe. Negatiivseks tagajärjeks on see, et mõnedel tudengitel ei olnud praktika erialane. Samuti arvatakse, et võiks "...pakkuda varem juba praktilisemat õpet et oleks praktikale julgem minna." ning suurendada praktika kestust: "...Eraldada paar kuud läbimiseks semestri jooksul, kuid mitte paralleelselt teiste ainetega". Olid pakutud ka teised soovitused praktikakorralduse kohta nagu "... täpsemad juhised praktika monitoorimiseks...", "..., oleks võinud olla kas ainult praktika aruanne või siis praktika kaitsmine PowerPointi abil.". Samas palutakse teisi praktika võimalusi korraldada nendele, kes töötavad õppe ajal:

"... Tundub täiesti ebareaalne, et inimene, kes töötab täiskohaga, lahkub töölt, et teha 1-2 kuud minimaalse tasu eest praktikat. ... Peaks olema tunduvalt paremad võimalused ja julgustus juba olemasoleva töö sidumiseks praktikaga, eriti kui see on seotud peerialaga. "

Vilistlaste poolt pakutavad ideed olid suhteliselt sarnased üliõpilaste omadega. Samuti soovitakse rohkem abi praktikakoha leidmisel eriti rasketel aegadel: "...Mul ei õnnestunud õigeaegselt lõpetada, kuna Covid pandeemia ajal ei tahetud praktikante võtta. Lisaks on kevadsemestril raske praktikat leida ja õigeks ajaks tehtud saada, kuna praktikaprogrammid on enamasti suvel..."

Lisaks pakutakse korraldada rohkem koostööd ettevõtetega, kes otsivad endale praktikante. Koolitöö raames võib need ettevõtted külastada või vastupidi kutsuda tutvumiseks. Teiseks heaks mõtteks võib olla praktika valdkondade kandideerimiseks laienemine. Mõned arvavad, et praktikajuhendis on konkreetsete tööülesannete puudumine, tänu millele saaks "...omandada konkreetsemaid oskuseid ja et praktika poleks liiga laialivalgus ja üldine.". Oluliseks peetakse ka korralduse vastavust tööturuvõimalustele, jooksvat kontrolli raskuste üle, selgemaid ja rangemaid väljundeid, tasustamist, kestuse pikendamist, erinevate praktika võimaluste lisamist ning praktikanõuete ühtlustamist - "...Saab läbida praktika väga lihtsalt ja pealiskaudselt, saab läbida põhjalikult ja väga asjaliku praktika.".

Järgnevas tabelis (Tabel 9) on esitatud erinevate lõputööga seotud asjaolude keskmine olulisus ja rahulolu vilistlaste hinnangul.

Tabel 9. Lõputööga seotud asjaolude olulisus vilistlaste jaoks, n = 58

Lõputööga seotud asjaolud	Olulisuse aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Rahulolu aritmeetiline keskmine (\bar{x})
Lõputöö teema kirjutamine CVsse soodustaks hea töökoha saamist	3,0	2,3
Lõputöö annaks karjäärioskuseid peerialal	3,5	2,8
Lõputöö annaks teadmisi peerialal	3,7	3,7
Lõputöötulemusest oleks kellelegi kasu	3,9	3,3
Lõputöö annaks teadusuuringu läbiviimise oskusi	3,9	3,9
Lõputöö arendaks loovat mõtlemist	3,9	3,6
Lõputöö arendaks kriitilist mõtlemist	4,3	3,7

Allikas: autori koostatud

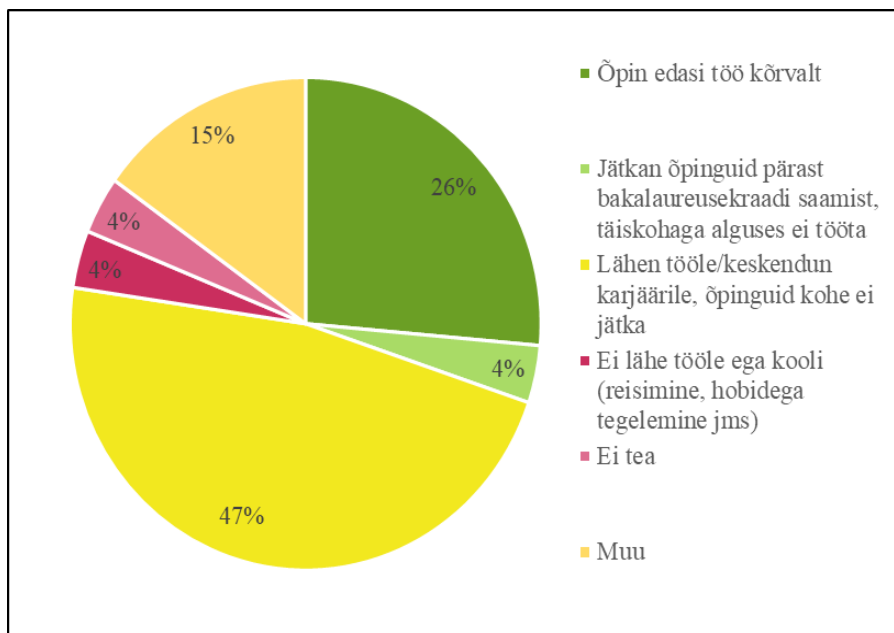
Vastavalt tulemustele kõige olulisemaks peetakse kriitilise mõtlemise arendamist, seejärel töö tulemuste kasulikkust, teadusuuringu läbiviimise oskusi saamist ja loova mõtlemise arendamist.

Kahes juhtumis keskmine rahulolu hinnang pole muutnud ehk vastajad on rahul saanud teadmiste ja uurimistegevuse oskustega. Suurimad hinnangu erinevused on seotud lõputöö mõju CV-le (0,7)

ja karjäärioskuste andmisega peerialal (0,7). Esimene erinevus on ettenähtav, kuna tavaliselt lõputöö kirjutamise kogemust resümees ei avastata ning töö kvaliteet ei pruugi alati kõrge olla. Teine tulemus on samuti üsna loogiline, sest töö kirjutamine on seotud rohkem teoreetiliste andmete kogumise ja saadud andmete analüüsimisega. Karjäärioskused omandatakse sagedamini läbi õppimise ja praktika.

3.3. Muutus töötegurite olulisusest

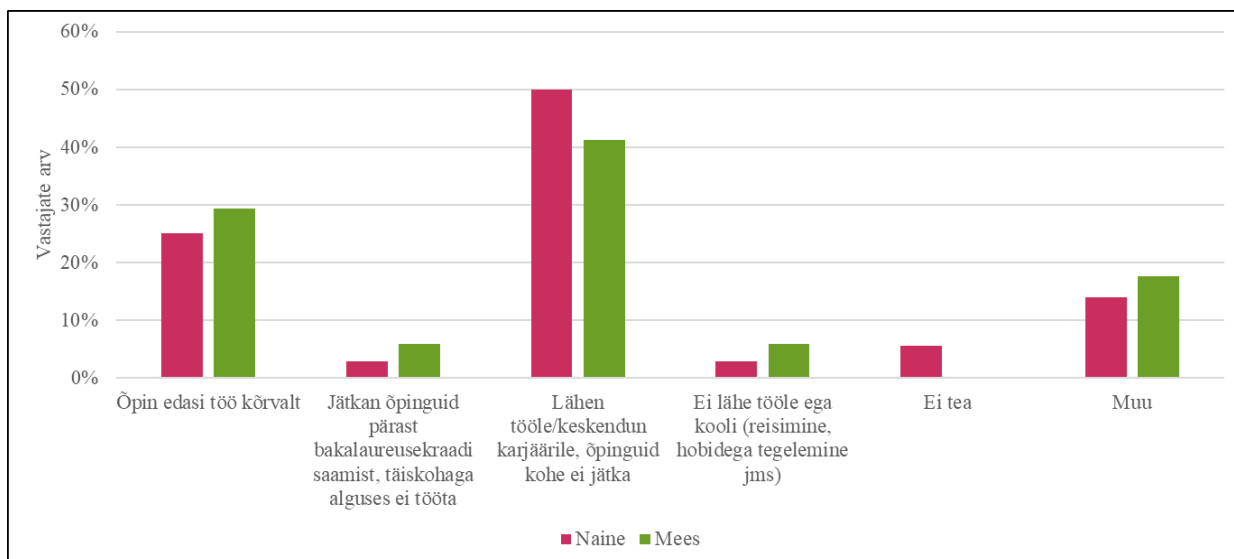
Selles töös on käsitletud üliõpilaste tulevikuplaanid ja erinevate töötegurite olulisuse muutus võrreldes vilistlastega. Peale bakalaureusekraadi saamist kavatses 47% tudengitest keskenduda karjäärile ning õpingud teatud ajaks jätta kõrvale (Joonis 6). Töö kõrvalt edasi õppimine on plaanis 26% vastanutel. Suurem osa nendest, kes valisid “Muu” varianti juba töötavad ametikohal, mis on tihedalt seotud valitud peerialaga.

Joonis 6. Üliõpilaste tulevikuplaanid, n = 53

Allikas: autori koostatud

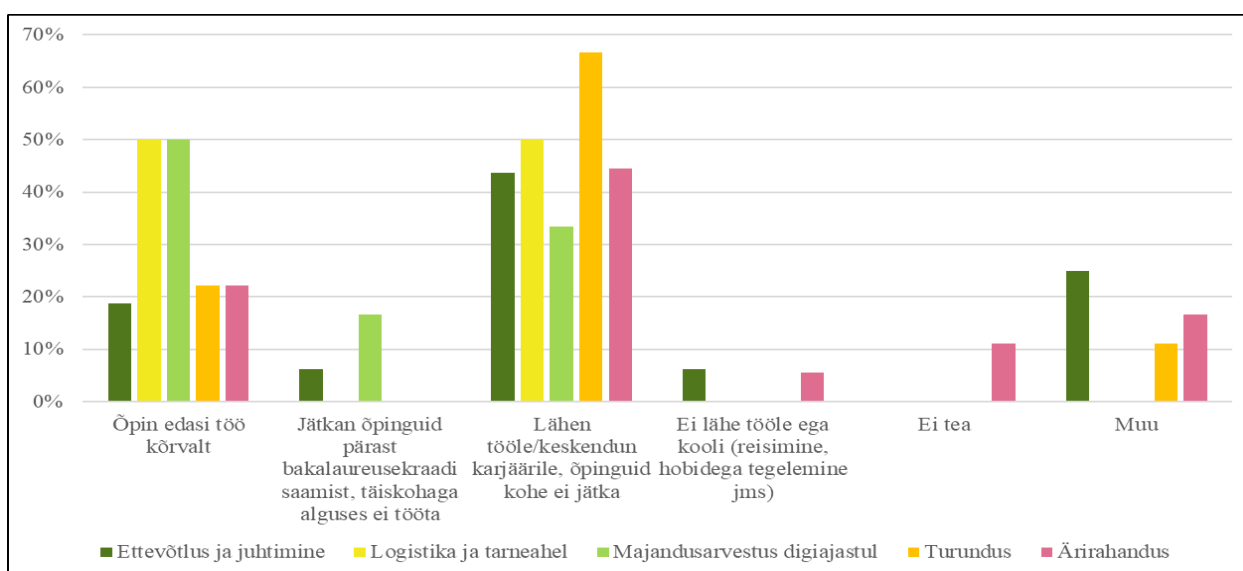
Tulevikuplaanid nais- ja meesrespondentide vastuste järgi on nähtavad Joonisel 7. Vastavalt tulemustelekaaluvad võimalused edasiõppimiseks rohkem mehed kui naised, kuid karjäärile keskendumise juhul tulemused on vastupidised.

Joonis 7. Üliõpilaste tulevikuplaanid soo järgi, n = 53

Allikas: autori koostatud

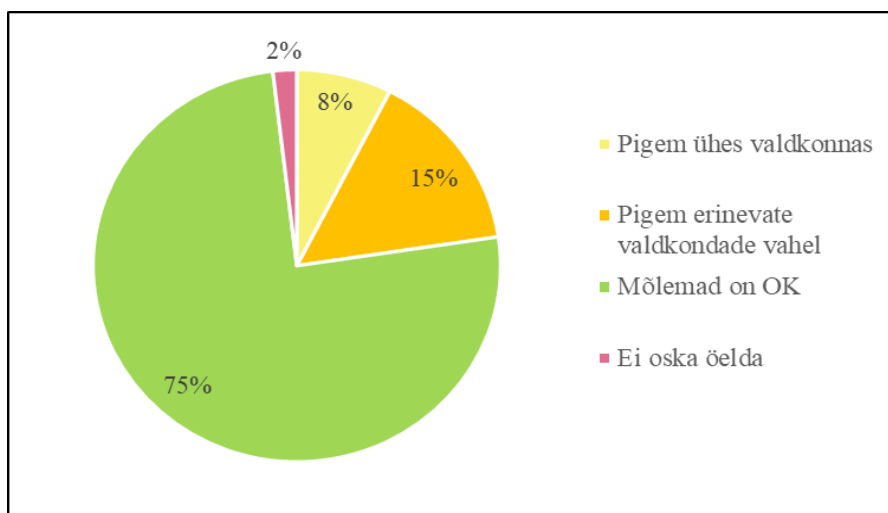
Joonisel 8 on toodud tulevikuplaanid sõltuvalt valitud peerialast. Edasi õppida kõige rohkem kavatsevad majandusarvestuse (67%) ja logistika (50%) suuna tudengid. Ilmselt on selle põhjuseks soov omandada rohkem erialaseid teadmisi ja suurendada karjäärikasvu võimalusi. Järgmisena paluti vastajad valida kui suur on tõenäosus, et nad hakkavad sellisel tööl töötama, mille sisu jääb väljapoole õpitud peeriala. Ligikaudu 50% vastanutest ei pea seda niivõrd tõenäoliseks, 23% ei saa kindlalt öelda ning 32% peavad sellist võimalust pigem tõenäoliseks.

Joonis 8. Üliõpilaste tulevikuplaanid peerialade järgi, n = 53

Allikas: autori koostatud

Seejärel paluti tudengeid väljendada oma eelistuse karjääriredelil liikumise kohta: kas ühes valdkonnas või pigem proovida ennast erinevate valdkondade vahel (Joonis 9).

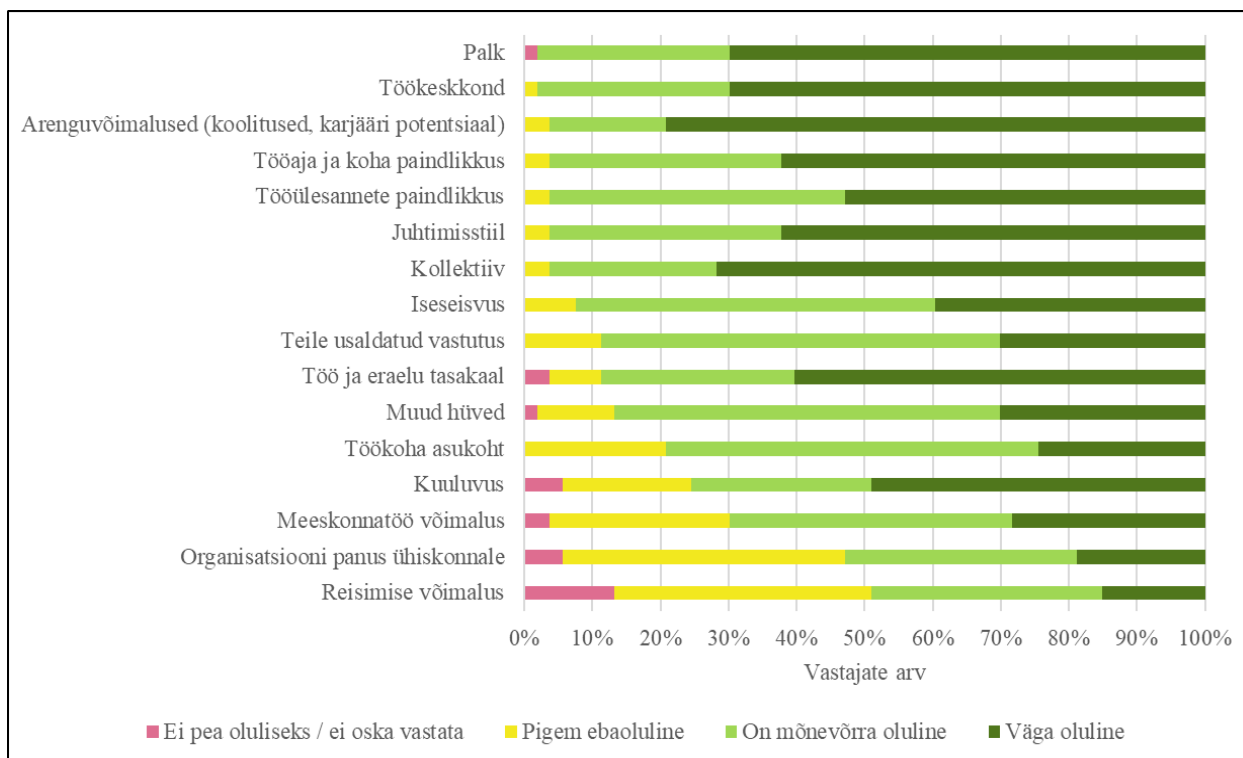

Joonis 9. Üliõpilaste eelistused karjääriredelil liikumises, n = 53

Allikas: autori koostatud

Kolmveerand vastajatest ei eelista mingit konkreetset liikumise variante, samas kui 23% omavad kindlat eelistust. Nimelt 15% soovivad liikuda pigem erinevate valdkondade vahel, omandades rohkem kogemust ja 8% soovivad ühele valdkonnale keskenduda, süvenedes sellesse põhjalikumalt.

Joonis 10 kirjeldab kuivõrd olulised on üliõpilaste jaoks nimetatud töötegurid ametikoha valimisel. Esimesel kohal olulisuse järgi on pakutav töötasu ja -keskkond, mis kogusid 98% hääli. Teise koha (96%) jagavad omavahel kollektiiv, juhtimisstiil, arenguvõimalused, tööülesannete ning tööaja ja -koha paindlikkus. Järgmisena oli märgatud iseseisvus, mida valisid 92% vastanutest. Kõige väiksema olulisusega on reisimise võimalus (49%) ja organisatsiooni panus ühiskonnale (53%). Väga oluliseks peetakse kõige rohkem arenguvõimalused, mis on loogiline kuna areng iseenesest soodustab sisemise motivatsiooni kasvule.

Joonis 10. Erinevate töötegurite olulisus üliõpilaste jaoks, n = 53

Allikas: autori koostatud

Järgmine tabel (Tabel 10) võrdleb naiste ja meeste keskmised hinnangud erinevatele tööteguritele. Olulist erinevust antud juhul autor ei leidnud, seega võib järeldada, et sugu ei avalda olulist mõju töötegurite hinnangule.

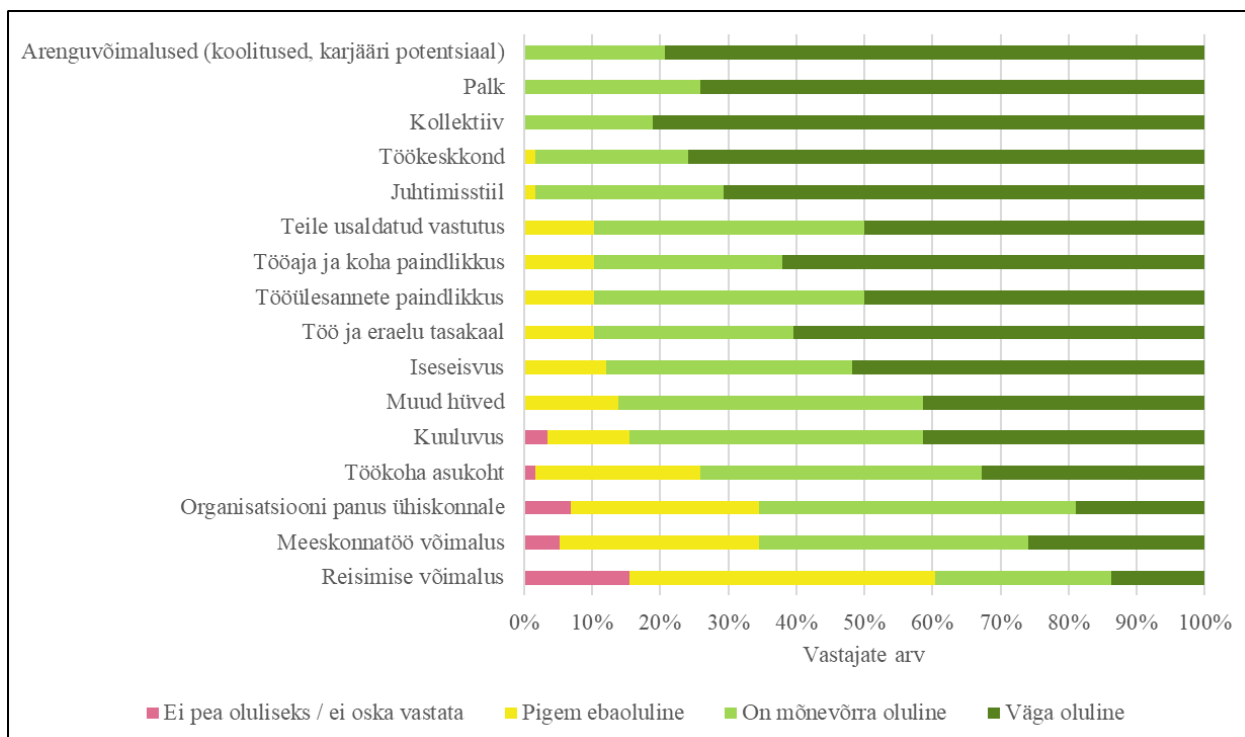
Vilistlastel on aga veidi teised vastused (Joonis 11). Kõige olulisemaks (100%) peetakse saadavat töötasu, kollektiivi ja arenguvõimalused. Teises kohas olulisuse järgi (98%) on juhtimisstiil ja töökeskkond. Reisimise (40%) ja meeskonnatöö võimalused (66%) ning organisatsiooni panus ühiskonnale (66%) nagu üliõpilastel said kõige madalamat hinnangut. Väärrib märkimist ka see, et üliõpilaste hinnangud organisatsiooni panuse ühiskonnale on kõrgemad. Selle põhjuseks võib olla see, et viimastel aastatel pannakse üha rohkem ja rohkem tähelepanu ettevõtete jätkusuutlikkusele. Siinkohal kõige rohkem väga olulist hinnangut sai töötegur, mis on seotud kollektiiviga. Seega võib eeldada, et olemasolev meeskond mängib karjääris olulist rolli, kuna selles hästi koordineeritud tööst sõltub nii ettevõtte tervikuna kui ka iga töötaja isiklik edukus.

Tabel 10. Erinevate töötegurite olulisus üliõpilaste jaoks soo järgi, $n_1 = 36$, $n_2 = 17$

Töötegur	Aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Naiste aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Meeste aritmeetiline keskmine (\bar{x})
Reisimise võimalus	2,5	2,6	2,2
Organisatsiooni panus ühiskonnale	2,7	2,8	2,4
Meeskonnatöö võimalus	2,9	2,9	3,0
Töökoha asukoht	3,0	3,0	3,1
Kuuluvus	3,2	3,2	3,1
Muud hüved	3,2	3,2	3,1
Teile usaldatud vastutus	3,2	3,2	3,2
Iseseisvus	3,3	3,3	3,4
Töö ja eraelu tasakaal	3,5	3,6	3,2
Tööülesannete paindlikkus	3,5	3,4	3,6
Juhtimisstiil	3,6	3,6	3,5
Tööaja ja koha paindlikkus	3,6	3,6	3,6
Töökeskkond	3,7	3,8	3,4
Kollektiiv	3,7	3,8	3,5
Palk	3,7	3,6	3,8
Arenguvõimalused (koolitused, karjääri potentsiaal)	3,8	3,8	3,6

Allikas: autori koostatud

Tabelis 11 on võrreldatud vilistlaste gruppi naiste ja meeste keskmised hinnangud erinevate töötegurite olulisuse järgi. Autor märkis, et ainult kaks varianti olid naiste jaoks olulisemad. Nende hulgas on organisatsiooni panus ühiskonnale ja tööülesannete paindlikkus.

Joonis 11. Erinevate töötegurite olulisus vilistlaste jaoks, n = 58

Allikas: autori koostatud

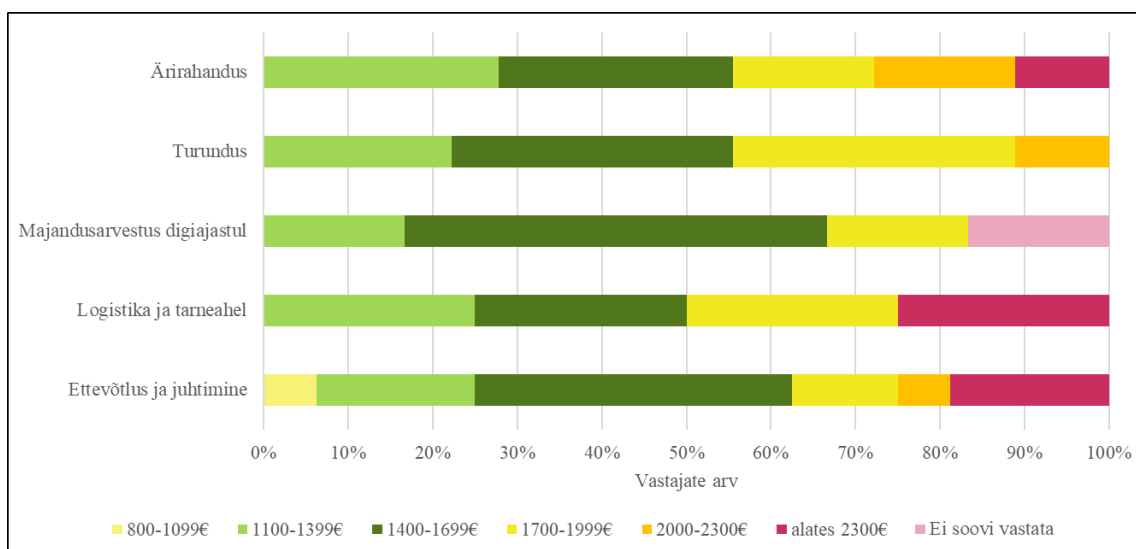
Tabel 11. Erinevate töötegurite olulisus vilistlaste jaoks soo järgi, n₁ = 42, n₂ = 16

Töötegur	Aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Naiste aritmeetiline keskmine (\bar{x})	Meeste aritmeetiline keskmine (\bar{x})
Reisimise võimalus	2,4	2,4	2,3
Organisatsiooni panus ühiskonnale	2,8	2,9	2,4
Meeskonnatöö võimalus	2,9	2,8	3,1
Töökoha asukoht	3,1	3,2	2,8
Kuuluvus	3,2	3,2	3,2
Muud hüved	3,3	3,4	3,1

Tööülesannete paindlikkus	3,4	3,5	3,0
Iseseisvus	3,4	3,4	3,3
Teile usaldatud vastutus	3,4	3,4	3,4
Töö ja eraelu tasakaal	3,5	3,6	3,3
Tööaja ja koha paindlikkus	3,5	3,6	3,3
Juhtimisstiil	3,7	3,7	3,7
Töökeskkond	3,7	3,8	3,6
Palk	3,7	3,8	3,6
Kollektiiv	3,8	3,9	3,7
Arenguvõimalused (koolitused, karjäär)	3,8	3,8	3,8

Allikas: autori koostatud

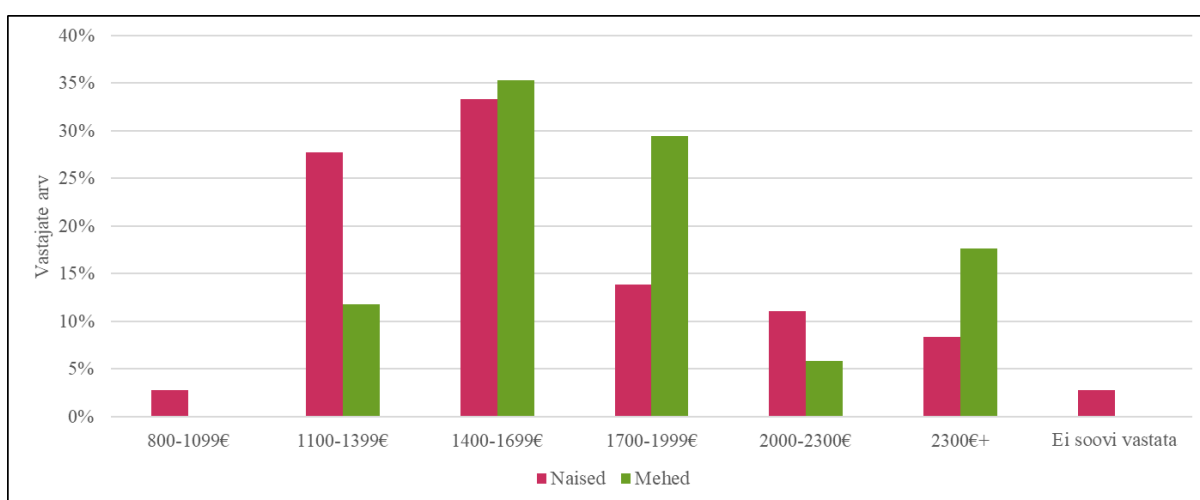
Joonisel 12 on näha, et suurem osa tudengitest eeldab, et saab tulevikus peale ülikooli lõpetamist töötasu 1 400 - 1 699 euro suuruses.

Joonis 12. Üliõpilaste oodatav brutopalk peerialade järgi, n = 53. Allikas: autori koostatud.

Teisel kohal ootuste kohaselt on töötasu vahemikus 1 100 - 1 399 eurot ning kolmandal on 1 700 - 1 999 eurot. Mõned tudengid hindavad oma oskusi ja teadmisi väga kõrgelt, oodates töötasuna minimaalselt 2 300 eurot (Joonis 11). Nende hulgas on juhtimise (19%), ärirahanduse (11%) ja logistika (25%) suuna tudengid.

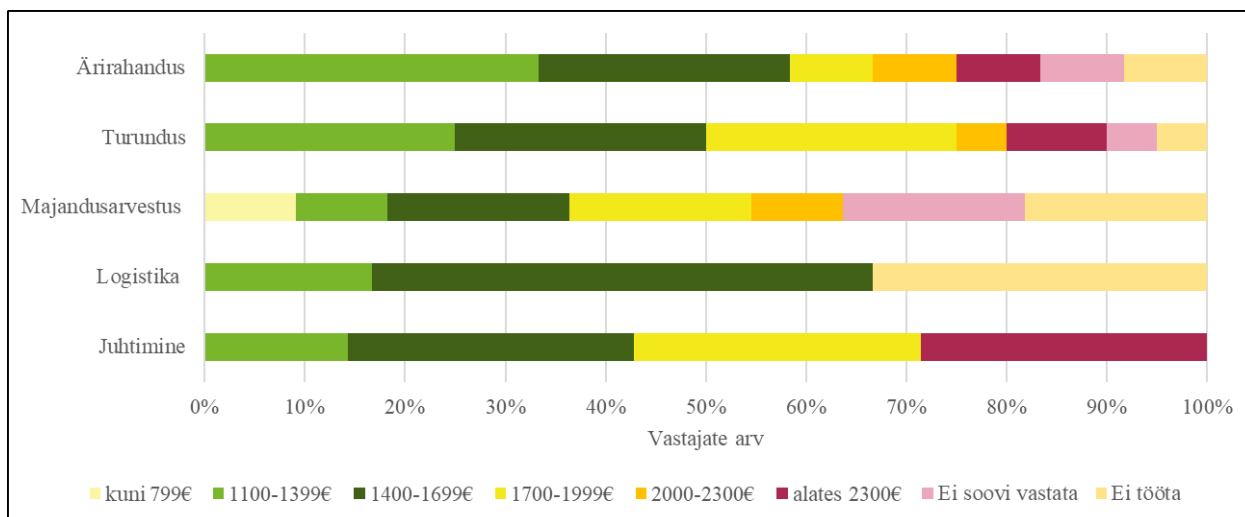
Järgmisena on toodud ootused tuleviku brutopalka kohta soo järgi (Joonis 13). Jooniselt on nähtav, et naiste ootused 1 100 - 1 399€ vahemiku töötasu kohta on ligikaudu kaks korda kõrgemad kui meeste omad. Samas kui meeste ootused on vastupidi kõrgemad 1 700 - 1 999€ vahemiku ja alates 2 300€ töötasu osas.

Joonis 13. Üliõpilaste oodatav brutopalk soo järgi, $n_1 = 36$, $n_2 = 17$

Allikas: autori koostatud

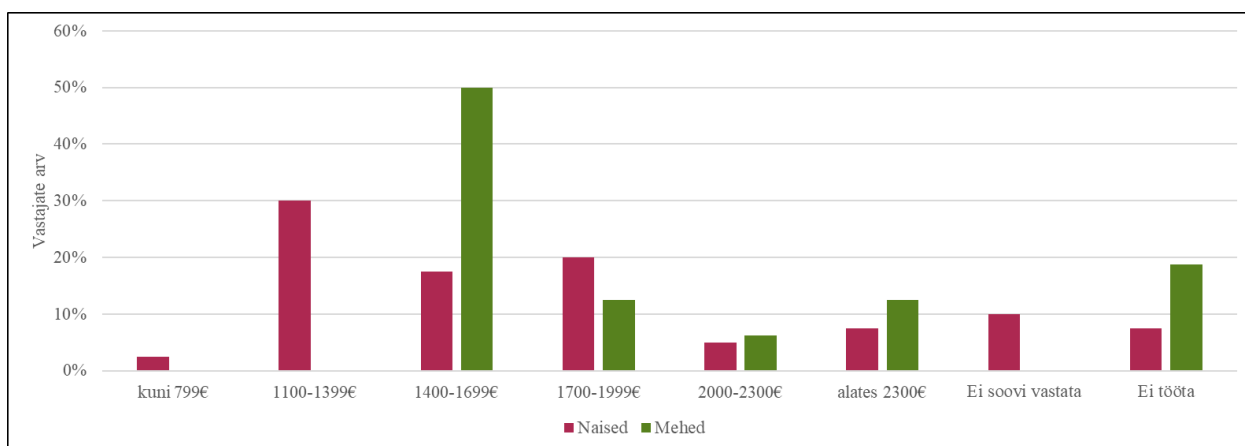
Suurem osa vilistlastest saab kas 1 400–1 699 euro või 1 100–1 399 euro palka, mis on sarnane üliõpilaste üldistele ootustele (Joonis 14). Osa turunduse vilistlaste töötasust jaguneb võrdselt kolmeks erinevaks grupiks alates 1 100€ kuni 1 999€, millest igäüks on 25%. Suurem osa ärirahanduse suuna vastanutest (31%) teenib palka vahemikus 1 100 - 1 399 eurot. Logistika vilistlased saavad enamusest (50%) töötasu 1 400 - 1 699 euro suuruses. Vastused juhtimise vilistlastest võib samuti võrdselt (25%) jagada kolmeks grupiks 1 100 - 1 399€, 1 400 - 1 699€ ja rohkem kui 2 300€. Antud olukorras kahte gruppi vastuste võrdlemine on mõttetu, kuna inimeste arv peerialadel on üsna erinev.

Joonis 14. Vilistlaste brutopalk peerialade järgi, n = 56

Allikas: autori koostatud

Joonis 15 kirjeldab kuidas omavahel erinevad meeste ja naiste töötasud. Arvesse ei läinud nende vilistlaste vastused, kes töötavad osakoormusega. Suurem osa tulemustest ei ole oluliselt erinev välja arvatud töötasu, mis on 1 400 - 1 699€ vahemikus. Antud juhul naiste arv, kes saavad töötasu antud vahemikus on enam kui kaks korda vähem võrreldes meestega. Meeste saadav brutopalk on üldjoontes kõrgem kui naiste oma.

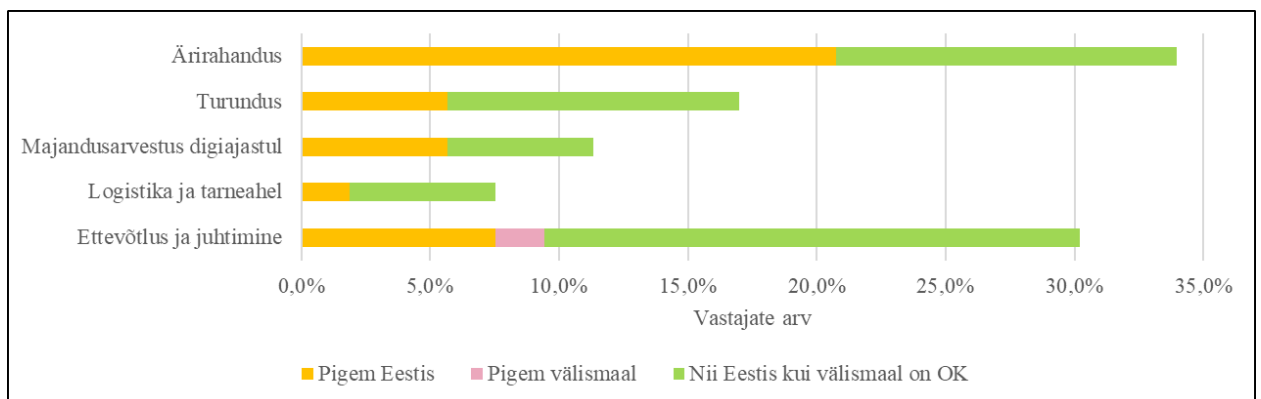

Joonis 15. Vilistlaste brutopalk soo järgi, n₁ = 40, n₂ = 16

Allikas: autori koostatud

Viimasena küsiti antud osas asukoha soovist, kus hakkab vastaja tulevikus töötama. Umbes 60% üliõpilaste vastanutest ei pea seda oluliseks ja töötamine nii Eestis, kui ka välismaal on nende jaoks

sobiv, kuid kõik ülejäänud (arvestamata ühte, kes pigem soovib töötada välismaal) eelistavad töötamist Eestis. Saadud tulemused on üsna ettearvatavad kuna praegu töö erinevates maailma paikades, sealhulgas kaugtööna, kogub üha enam populaarsust. Üliõpilaste töökoha eelistused peerialade järgi on esitatud Joonisel 16. Äriahanduse suuna tudengid (20,8%) eelistavad tööd pigem Eestis, kuid ettevõtluse ja juhtimise üliõpilased (20,8%) suures osas ei oma eelistusi variantide vahel. Kogu vastajate hulgast ainult üks inimene avaldas oma soovi pigem välismaal töötamise suhtes, mis on positiivne tulemus kuna näitab seda, et Eesti jääb arvatavasti heaks töökohaks lõpetajate karjääri alustamiseks.

Joonis 16. Üliõpilaste tuleviku töökoha eelistused peerialati, n = 53

Allikas: autori koostatud

Vilistlaste poolt kogutud vastused näitavad, et valdav osa (95%) valis esimeseks töökohaks Eestit. Mõned nendest otsustasid kodumaal alustada, kuid tulevikus soovivad välismaale kolida: “Töötan Eestis, kuna alguses oleks vaja põhiteadmised ja oskused kodumaal omandada. Hiljem sooviks kindlasti välismaal töötada, kuna palgad on seal paremad.”. Teiste hinnangul ei piira füüsiline töökoht rahvusvahelise koostöö võimalust: “siiani ei ole füüsiline asukoht takistanud tööd rahvusvaheliselt”. Samas on ka teised põhjused, miks eelistatakse Eestis töötada:

“Ei näe ennast välismaal töötamas. Hetkel alustan alles vaikselt raamatupidamise valdkonnas ja seda ka, kuna on võimalus perefirmas vaikselt alustada. Kui seda võimalust ei oleks, siis ei teakski, mida oma kõrgharidusega peale hakata.”

Seega võib öelda, et igapäev on oma põhjused teatud valiku tegemiseks ning tulevikus võivad eelistused ja reaalne olukord üksteisest erineda.

3.4. Prognoos ning ettepanekud tulevikuks

Saadud tulemuste põhjal võib järeldada, et praegu mängib eriala valikul võtmerolli isiklik huvi õppimise teema ja karjäärivõimalused. Sotsiaalsed tegurid, nagu perekond, sõbrad, kooliõpetajad ja meedia, mõjutavad tulevase õpilase varasemate õpingutega võrreldes järjest vähem. Kaasaegses maailmas mängivad praktilised teadmised ja oskused suuremat rolli kui teoreetiline ettevalmistus. Vastuste põhjal võib öelda, et enamikul õpilastest on pärast lõpetamist plaanis kas keskenduda tööle täielikult või ühendada töö õppimisega. Tulevase töökoha valikul on oluline roll pakutaval töötasul, töökeskkonnal ja arenguvõimalustel. Praeguses reaalsuses on see üsna ilmne, kuna elu viimasel ajal kallineb jätkuvalt. Sobiv ja tervislik töökeskkond mõjutab otseselt ka töötaja tervist ja tema poolt tehtava töö kvaliteeti. Praegune põlvkond ei ole enam valmis pikalt samal positsioonil püsima, sagedamini eelistatakse potentsiaalse arenguvõimalusega töökohta. Kaasaegsed töötajad hindavad kõrgelt ettevõtteid, mis panustavad oma töötajate arengusse, pakkudes neile erinevad võimalused täienduskoolituseks. Saadud andmed viitavad sellele, et palgaootused tõenäoliselt omavad kasvutrendi. Lisaks sellele ei ole tänapäeval tööasukohal enam suurt rolli, kuna nüüd on võimalik töötada rahvusvahelises firmas, olles samas ükskõik mis kohas maailmas (sh ka Eestis).

Autor soovib pöörata rohkem tähelepanu selliste ainete kvaliteedi tõstmisele nagu turundus ja juhtimine. Uuringu tulemused näitavad, et paljud üliõpilased peavad neid erialasid teistega võrreldes nõrgemaks. Erilist tähelepanu pööravad küsitluses osalejad erialaainete arvu kasvule, õpetatava info kaasaegsusele ja asjakohasusele, samuti fookuse nihkumisele teoreetiliselt teadmistelt praktilistele teadmistele kõikide erialade seas. Õpilased soovivad saada rohkem praktilisi oskusi, mida tulevikus oma töös rakendada. Lisaks vajab muutmist ka praktika korraldus. Samuti oleks hea korraldada loengud ümber, muutes neid interaktiivsemaks ja seostades antud teooriat näidetega elust enesest. Õpilased vajavad rohkem õppejõudude abi praktikakoha leidmisel, samuti on mõttekas laiendada praktikavõimalusi, suurendades seeläbi erialase töökogemuse saamise võimalusi. Praktikale oleks hea eraldada õppeaasta jooksul eraldi aeg, mil õpilased saaksid sellele täielikult keskenduda, mitte õppimise ja töö vahel möllata. Erilist tähelepanu tuleks pöörata neile, kes õpingute ajal töötavad osalise tööajaga. Igaühel on erinevad elutingimused ja olukord, mistõttu oleks tore, kui õpetajad tuleksid töötavate õpilaste vajadustele vastu ja pakuksid neile muid praktikavõimalusi.

KOKKUVÕTE

Antud töö uurimisprobleemiks oli laialdase ja sügava arusaamu puudus selle kohta, milliseid faktoreid peavad äranduse üliõpilased ja hiljutised lõpetajad oluliseks seoses peeriala valikuga ja karjääri alustamisega. Eesmärgiks oli välja selgitada äranduse üliõpilaste ja hiljutiste lõpetajate peeriala valikut tingivad tegurid, üliõpilaste rahulolu otsusega ja seonduvad karjääriootused. Uuringu käigus püüdis autor leida vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) Millised tegurid mõjutasid peeriala valikut?
- 2) Kuivõrd on tänane äranduse lõpukursuse üliõpilane ja äranduse värsked vilistlased oma peeriala valikuga rahul?
- 3) Kuidas hinnatakse tööpraktika kogemust?
- 4) Millised on äranduse üliõpilaste ja vilistlaste karjääriootused?
- 5) Kuivõrd on muutunud erinevate töötegurite olulisus?

Veebikeskkonnas läbiviidud küsitlusele vastas kokku 53 äranduse üliõpilast ja 58 vilistlast. Peamiste teemade hulgas olid konkreetse peeriala valimise põhjused, peerialade ja ettevõtlust õpetavate ülikoolide maine ning hinnang TalTech'is õpetavatele erialadele, lõpuks tulevikuplaanid ja ootused tööle.

Mõlema vastajate gruppi puhul avaldasid kõige suurema mõju peeriala valikul sellised tegurid nagu isiklik huvi teemavaldkonna vastu ja karjäärivõimalused. Eriala maine ja tööalane prestiiž mõjutasid rohkem vilistlasi, samal ajal kui üliõpilased olid pigem huvitatud potentsiaalsest töötasust. Suuruses osas nii üliõpilased, kui ka vilistlased on oma valikuga pigem rahul. Mõlemad grupid aga pöörasid tähelepanu sellele, et õppetöö käigus keskendutakse liiga palju teooriale ning tulemusena kannatavad praktilised oskused selle all. Lisaks näevad üliõpilased vajadust erialaste ainete koguse suurendamist, kuna praegused teadmised ei valmista tööks täielikult ette.

Tagasiside praktikale on pigem positiivse iseloomuga. Kõrgelt oli nii üliõpilaste, kui ka vilistlastega hinnatud sellised tulemused nagu vahetute tööoskuste ja oskuste edasiseks karjääriks omandamine. Positiivse kogemuse tõstmiseks vajavad paljud tudengid rohkem abi praktikakoha

leidmisega ning suunamist ülikooli poolt, praktikavõimaluste laienemist ning praktika kestuse suurenemist.

Tulevases töös peavad üliõpilased kõige olulisemaks pakutava töötasu ja töökeskkonda. Lisaks eelmainitule kuuluvad esiviisiku kõige olulisemate tegurite hulka ka arenguvõimalused, tööaja ja koha ning ülesannete paindlikkus. Vilistlaste jaoks on aga suurema tähtsusega kollektiiv, arenguvõimalused (sh koolitused ja karjääri potentsiaal) ning sarnaselt üliõpilastega saadav töötasu. Samas väärtustatakse kõrgelt ka tervislikku töökeskkonda ja sobiva juhtimisstiili. Töötasu osas võib märkida, et üliõpilaste ootused on suuremal määral kooskõlas vilistlaste realselt saadava töötasuga.

Antud töö piiranguna võib olla vastanute väikest arvu, kuna esialgne valim pidi kaks korda suurem olema. Teiseks võib välja tuua ka see, et üliõpilaste arv peaerialati varieerub suuresti, mille tõttu mõned tulemused ei pruugi olla objektiivsed. Lõpuks mängivad ka suurt rolli valikuvariantidega küsimused, sest nad teatud määral suudavad vastuste varieeruvust vähendada. Antud uurimistöö tuleb kasuks peamiselt majandusteaduskonna õppejõudude ja programmijuhi jaoks, kuna annab ülevaadet õppekorralduse tugevustest ja nõrkustest. Edaspidiselt võib antud teemaga rohkem süvitsi minna, uurides rohkem kindlat valdkonda (valiku põhjusi, praktikat, erialade kvaliteeti, töötegurite olulisust jne).

SUMMARY

CHOICE OF MAJOR IN UNDERGRADUATE BUSINESS STUDIES, STUDENT SATISFACTION AND RELATED CAREER EXPECTATIONS ON THE EXAMPLE OF TALTECH BUSINESS STUDENTS

Anna Kornijenko

The research problem in this thesis was the lack of a broad and deep understanding of what factors business students and recent graduates consider important in terms of choice of majors and career starting. The aim was to identify the factors that led to the selection of business students and recent graduates, student satisfaction with the decision and related career expectations. During the study, the author tried to find answers to the following questions:

- 1) What factors influenced choice of major?
- 2) To what extent are today's undergraduate business students and recent business graduates satisfied with their choice of major?
- 3) How is internship experience evaluated?
- 4) What are the career prospects for business students and alumni?
- 5) To what extent has the importance of different work factors changed?

A total of 53 students and 58 alumni took part in the survey, which had been conducted online. Among the main topics were the reasons for selecting a particular major, the reputation of the main specialties and universities teaching entrepreneurship, and the assessment of the specialties teaching in TalTech, finally future plans and expectations for work.

For both groups of respondents, factors such as personal interest in the subject area and career prospects had the greatest impact on the selection of the major. Alumni were more influenced by the profession's reputation and professional prestige, while students were more interested in potential earnings. For the most part, both students and alumni are rather satisfied with their choice. However, both groups paid attention to the fact that during the course of study there is too much

focus on theory and, as a result, practical skills suffer from this. In addition, students see the need to increase the amount of professional subjects, as the current knowledge does not fully prepare them for work.

Feedback regarding internships is rather positive. Results such as the acquisition of immediate work skills and skills for future careers were highly valued by both students and alumni. In order to increase the positive experience, many students need more help with finding an internship and guidance from the university, expansion of internship opportunities, and an increase in the duration of the internship.

In future work, students consider the salary offered and the working environment to be the most important. In addition to the above, the most important factors in the top five also include development opportunities, flexibility of working time and place, and tasks. For graduates, however, collective, development opportunities (including training and career potential) and the salary received, similar to students, are more important. At the same time, a healthy working environment and a suitable management style are also highly valued. In terms of salary, it can be noted that students' expectations are rather in line with the actual salary of alumni.

As a limit to this work, there may be a small number of respondents, as the initial sample had to be twice as large. Secondly, it can also be pointed out that the number of students in the majors varies greatly, which may result in some results not being objective. Finally, questions with choice options also play a big role, as they are able to reduce the variability of responses to some extent. This research is mainly useful for faculty and programme manager at the faculty of economics as it provides an overview of the strengths and weaknesses of the educational organization. In the future, this topic can be explored in more depth by studying a specific field (reasons for choice, internships, quality of specialties, importance of work factors, etc.).

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Ahmed, K. A., Sharif, N., Ahmad, N. (2017). Factors influencing career choice: Empirical investigation from business students. *Journal of Southeast Asian Research*, 2017 (2017), pp 1-15.
- Al-Rfou, A. N. (2013). Factors that Influence the Choice of Business Major Evidence from Jordan. *IOSR Journal of Business and Management*, 2(8), pp 104–108. <https://doi.org/10.9790/487x-082104108>
- Aru, M. (2010). Kuidas praktikast õppida? Kasutatud 21. oktoober 2022 <https://haldus.taltech.ee/sites/default/files/2019-09/Praktikavihik.pdf>
- Biggs, J. B. (1987). Student approaches to learning and studying: Research Monograph. Australian Education Research and Development.
- Boström, L., Bostedt, G. (2020). What about study motivation? Students' and teachers' perspectives on what affects study motivation. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 8(19), pp 40–59. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.8.3>
- Cheong, A. L. H., Yahya, N. binti, Shen, Q. L., Yen, A. Y. (2014). Internship Experience: An In-Depth Interview among Interns at a Business School of a Malaysian Private Higher Learning Institution. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 123, pp 333–343. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1431>
- Cherry, K. (2022). What Is Motivation? The Driving Force Behind Human Actions. Kasutatud 10.oktoober 2022 <https://www.verywellmind.com/what-is-motivation-2795378#citation-3>
- Coco, M. (2000). Internships: A Try Before You Buy Arrangement. *SAM Advanced Management Journal*, 2(65), pp 41-43.
- Cook, D. A., Artino, A. R. (2016). Motivation to learn: An overview of contemporary theories. *Medical Education*, 10 (50), pp 997–1014. <https://doi.org/10.1111/medu.13074>
- Deci, E. L., Koestner, R., Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 6(125), pp 627–668. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.627>
- DeMarie, D., Aloise-Young, P. A. (2003). College students' interest in their major. *College Student Journal*, 3(37), pp 462–469.

- Dose, J. J. (1997). Work values: An integrative framework and illustrative application to organizational socialization. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 3(70), pp 219-240. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1997.tb00645.x>
- Duff, A., McKinstry, S. (2007). Students' approaches to learning. *Issues in Accounting Education*, 2(22), pp 183-214. <https://doi.org/10.2308/iace.2007.22.2.183>
- Eesti Statistikaamet. (2022). PA001: Keskmine brutopalk, tööjõukulu, töötatud tunnid ja töötajate arv tegevusalarühma järgi (kvartalid). Kasutatud 29. oktoober 2022 <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu/keskmine-brutokuupalk>
- Elam, D., Mendez, F. (2010). Career Expectations Of Accounting Students. *American Journal of Business Education*, 5(3), pp 71–80. <https://doi.org/10.19030/ajbe.v3i5.430>
- Entwistle, N., Tait, H. (1990). Approaches to learning, evaluations of teaching, and preferences for contrasting academic environments. *Higher Education*, 19, pp 169–194. <https://doi.org/10.1007/BF00137106>
- European Youth Forum (2011). European Quality Charter on Internships and Apprenticeships. Kasutatud 21. oktoober 2022 <https://www.youthforum.org/news/european-quality-charter-on-internships-and-apprenticeships>
- Frankowska, A., Głowacka-Toba, A., Rasińska, R., Prussak, E. (2015). Students entering the labour market, their hopes, expectations and opportunities in the context of sustainable economic development. *Journal of International Studies*, 3(8), pp 209–222.
- Gilbert, G. R., Burnett, M., Leartsurawat, W. (2010). The psychological work preferences of business students. *Journal of Career Assessment*, 2(18), pp 189–206. <https://doi.org/10.1177/1069072709354304>
- Goia, S., Marinaş, C. V., Igret, R. Ş. (2017). A plea for quality in internship programmes - evidence from the business and administration students' experience. *Management and Marketing*, 1(12), pp 49–60. <https://doi.org/10.1515/mmcks-2017-0004>
- Hockenbury, D. H., Hockenbury, S. E. (2010). *Discovering Psychology* (5th ed). 5. Macmillan.
- Huitt, W. (2011). Motivation to learn: An overview. Kasutatud 10. oktoober 2022 <http://www.edpsycinteractive.org/topics/motivation/motivate.html>
- Hurst, J. L., Good, L. K. (2010). A 20-year evolution of internships: implications for retail interns, employers and educators. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 1(20), pp 175-186. <https://doi.org/10.1080/09593960903498342>
- Iacovou, C. L., Shirland, L., Thompson, R. L. (2011). Job Selection Preferences of Business Students. *Journal of Applied Business Research*, 1(20), pp 87-98. <https://doi.org/10.19030/jabr.v20i1.2198>

- Ismail, A. R., Johnson, C., Mohamed, B., Zulkepli, J., Bhatti, M. A., Hii, L. (2016). A Comparative Study of Work Values between US and Malaysia Marketing Students. *International Journal of Business Administration*, 5(7), pp 22-35. <https://doi.org/10.5430/ijba.v7n5p22>
- Karl, A. K., Sutton, C. L. (1998). Job values in today's workforce: A comparison of public and private sector employees. *Public Personnel Management*, 4(27), pp 515–527. <https://doi.org/10.1177/009102609802700406>
- Kidron, A. (2008). Psühholoogia põhisuunad (3 tr.). Mondo.
- Kleinginna, A. M., Kleinginna, P. R. (1981). A categorized list of motivation definitions, with suggestions for a consensual definition. *Motivation and Emotion*, 3(5), pp 263-291. <https://doi.org/10.1007/BF00993889>
- Knemeyer, A. M., Murphy, P. R. (2002). Logistics internships: Employer and Students Perspectives. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, 2(32), pp 135-152. <https://doi.org/10.1108/09600030210421732>
- Koppel, K. (2018). Praktika kui logistikaalase kõrghariduse osa. [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/87a518a2-2068-4b1b-9a35-132c2e68bfa5>
- Kruglanski, A. W., Fishbach, A., Woolley, K., Bélanger, J. J., Chernikova, M., Molinario, E., Pierro, A. (2018). A structural model of intrinsic motivation: On the psychology of means-ends fusion. *Psychological Review*, 2(125), pp 165–182. <https://doi.org/10.1037/rev0000095>
- Kucharcikova, A., Miciak, M., Malichova, E., Durisova, M., Tokarcikova, E. (2019). The motivation of students at universities as a prerequisite of the education's sustainability within the business value generation context. *Sustainability*, 20(11), pp 1-25. <https://doi.org/10.3390/su11205577>
- Kuzma, A. T., Kuzma, J. R., Thiewes, H. F. (2009). Students Expectations Of A Career In Sales: A Comparison Of Finance And Marketing Majors. *American Journal of Business Education*, 5(2), pp 45–52. <https://doi.org/10.19030/ajbe.v2i5.4069>
- Laran, J., Janiszewski, C. (2011). Work or fun? How task construal and completion influence regulatory behavior. *Journal of Consumer Research*, 6(37), pp 967–983. <https://doi.org/10.1086/656576>
- Lorenzo-Aiss, J. D., Mathisen. R. E. (1996). Marketing Higher Education: Models of Marketing Internship Programs as Tools for the Recruitment and Retention of Undergraduate Marketing Majors. *Journal of Marketing for Higher Education*, 1(7), pp 71-84. https://doi.org/10.1300/J050v07n01_06
- Lucas, U., Meyer, J. H. F. (2005). 'Towards a mapping of the student world': the identification of variation in students' conceptions of, and motivations to learn, introductory accounting. *British Accounting Review*, 2(37), pp 177-204. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2004.10.002>

- Mahler, D., Großschedl, J., Harms, U. (2018). Does motivation matter? - The relationship between teachers' self-efficacy and enthusiasm and students' performance. PLoS ONE, 11(13), pp 1-18. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207252>
- Mao, S. (2013). Students' Choice of a Business Major and Career: A Qualitative Case Study of Motivation to Study Finance and Banking. [Magistritöö, Victoria University of Wellington]. Open Access Te Herenga Waka-Victoria University of Wellington. [https://openaccess.wgtn.ac.nz/articles/thesis/Students Choice of a Business Major and Career A Qualitative Case Study of Motivation to Study Finance and Banking/17005861/1](https://openaccess.wgtn.ac.nz/articles/thesis/Students%20Choice%20of%20a%20Business%20Major%20and%20Career%20A%20Qualitative%20Case%20Study%20of%20Motivation%20to%20Study%20Finance%20and%20Banking/17005861/1)
- Mathew, A. (2016). Career Expectations and Organizational commitment of Millennials in Indian IT industry - An SHRM perspective. *International Journal of Business and Management*, 1(4), pp 213-221.
- Metz, A. J., Fouad, N., Ihle-Helledy, K. (2009). Career Aspirations and Expectations of College Students: Demographic and Labor Market Comparisons. *Journal of Career Assessment*, 2(17), pp 155-171. <https://doi.org/10.1177/1069072708328862>
- Miller, K. (2022). Explicit Elaboration of Porter and Lawler's expectancy theory. Kasutatud 5. oktoober 2022 <https://crowjack.com/blog/strategy/motivational-theories/porter-and-lawlers-theory>
- Noorte ootused selgunud! Just seda peab tulevane tööandja neile pakkuma. (2019). CV Keskus. Kasutatud 29. oktoober 2022 <https://www.cvkeskus.ee/karjaarikeskus/tooturu-uudised/uudised/noorte-ootused-selgunud-just-seda-peab-tulevane-tooandja-neile-pakkuma>
- Praktika. (2022). Tallinna Tehnikaülikool. Kasutatud 21. oktoober 2022 <https://taltech.ee/praktika>
- Rohtla, G. (2018). Logistika eriala üliõpilaste tööootused ja -väärtused. [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/6464f47d-0858-4bb4-8263-e7cdaf699211>
- Rosenblad, Y., Tilk, R. (2020). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: ärianduse metaanalüüs. Kasutatud: 12. detsember 2022 [https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/OSKA_%C3%84rindushariduse metaanal%C3%BC%C3%B Cs_1%C3%B5plik.pdf](https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/OSKA_%C3%84rindushariduse_metaanal%C3%BC%C3%B Cs_1%C3%B5plik.pdf)
- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000a). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 1(25), pp 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000b). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 1(55), pp 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>

- Rämmer, A. (2011). Tööväärtused võrdlevas perspektiivis. K., Talves (Toim), Sooline ebavõrdsus tööelus: arengud Eestis ja rahvusvaheline võrdlus, Raport 2 (lk 69-91). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Sarwar, A., Masood, R. (2015). Factors Affecting Selection of Specialization By Business Graduates. *Sci.Int.(Lahore)*, 1(27), pp 489–495.
- Singh, L. B., Chaturvedi, R. K., Mehdi, S. A., Srivastava, S. (2020). Student's Preference towards Specialization Selection: An Exploratory Perspective. *Adhyayan A Journal of Management Sciences*, 2(10), pp 1-7.
- Sink, K. E., Sari, I. F. (1984). Internships - a mutually beneficial relationship. *Performance & Instruction Journal*, 10(23), pp 23–25. <https://doi.org/10.1002/pfi.4150231011>
- Sopp, M. (2022). Praktika kasulikkus ja selle tõstmise võimalused Tallinna Tehnikaülikooli äriduse eriala üliõpilaste näitel. [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/en/item/d52fa718-0648-4903-a5a5-c9257eb2c2ff>
- Soutar, G. N., Clarke, A. W. (1983). Examining business students' career preferences: A perceptual space approach. *Journal of Vocational Behavior*, 1(23), pp 11–21. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(83\)90055-6](https://doi.org/10.1016/0001-8791(83)90055-6)
- Sweitzer, H. F., King, M. A. (2008). *The Successful Internship: Personal, Professional, and Civic Development* (3rd ed). Brooks Cole.
- Taylor, M. S. (1988). Effects of college internships on individual participants. *Journal of Applied Psychology*, 3(73), pp 393-401. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.73.3.393>
- Temel, E. K., Erkanli, H. (2017). Career Choices of Business Administration Students: A Turkish Case. *Journal of Business Research - Turk*, 9(3), pp 1–15.
- Thiel, G. R., Hartley, N. T. (1997). Cooperative Education: A Natural Synergy between Business and Academia. *SAM Advanced Management Journal*, 3(62), pp 19-24.
- Toffer, R. E. (2020). Majandusarvestuse valdkonna praktikat läbivate üliõpilaste ja ettevõtete ootused praktikale. [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/20c7b02c-323e-4a3c-913d-eed08a8f1728>
- University of the People. Types of Internships for Business Administration Students. Kasutatud 22. september 2022 <https://www.uopeople.edu/blog/types-of-internships-for-business-administration-students/>
- Vahtramäe, A., Sikk, J., Kaldma, M., Reva, E., Koit, K., Varendi, M. (2011). Praktika kõrgkoolis. Archimedes.
- Vannas, K. (2018). Eesti noorte ootused tööandjatele ja nende muutumine aastatel 2010 - 2017. Kasutatud 29. oktoober 2022 <https://humanrights.ee/app/uploads/2018/03/Eesti-noorte-muutunud-ootused-t%C3%B6%C3%B6le-21.03.2018-K.Vannas-Mitmekesisuse-konverents-jagamiseks.pdf>

- Wasserman, T., Wasserman, L. (2020). *Motivation, Effort, and the Neural Network Model* (3rd ed). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-58724-6>
- Wilton, N. (2012). The impact of work placements on skills development and career outcomes for business and management graduates. *Studies in Higher Education*, 5(37), pp 603–620. <https://doi.org/10.1080/03075079.2010.532548>
- Zhou, Y., Siu, A. F. Y. (2015). Motivational intensity modulates the effects of positive emotions on set shifting after controlling physiological arousal. *Scandinavian Journal of Psychology*, 6(56), pp 613–621. <https://doi.org/10.1111/sjop.12247>

LISAD

Lisa 1. Küsitlus ärimise üliõpilastele

Hea vastaja!

Olen Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna ärimise eriala juhtimise peeriala kolmanda kursuse tudeng. Kirjutan lõputööd teemal "Ärimise bakalaureuseõppes peeriala valik, üliõpilaste rahulolu ja seonduvad karjäärivõimalused TalTech ärimise üliõpilaste näitel".

Selleks olen teinud anonüümse küsimustiku, mis koosneb neljast sektsioonist. Küsimustik on suunatud kõigile TABB üliõpilastele. Vastamine võtab aega umbes 10 minutit.

* - kohustuslik vastamiseks

Sugu *

Mees

Naine

Teie vanus *

...

Millise peeriala olete valinud? *

Ettevõtlus ja juhtimine

Logistika ja tarneahel

Majandusarvestus digiajastul

Turundus

Ärerahendus

Lisa 1 järg

Millal tegite peeriala valiku lõpliku otsuse? *

Enne sisseastumist

Esimese semestri jooksul

Teise semestri jooksul

Peale teist semestrit suvel

Vahetult enne valiku koolipoolset tähtaega

Muu

Peeriala valik ja praktika kogemus

Mille poolest on Teie valitud peeriala parem võrreldes teiste ärinduse peerialadega? *

...

Nimetage üks asi, mille osas olete peeriala valikuga rahul *

...

Nimetage üks asi, mille osas ei ole oma peerialaga täielikult rahul

...

Lisa 1 järg

Kui palju järgmised tegurid mõjutasid Teie peeriala valikut? *

(Pole mõjutanud üldse/ei oska öelda, Mõjutas väheselt, Mõnevõrra mõjutas, Mõjutas tugevalt)

Perekonnaliikmed

Sõbrad/tuttavad

Kooliõpetajad

Meedia

Tüüpiline töö selles valdkonnas

Potentsiaalne palk

Karjääri võimalused

Eriala maine ja tööalane prestiiž

Ülekantavate oskuste omandamine (ajajuhtimine, kavandamine)

Isiklik huvi teemavaldkonna vastu

Peeriala temaatika tähtsus ja panus ühiskonnale

Lihtne ülikooli lõpetamise võimalus

Hinnake oma õpingute raames sooritatud praktikat skaalal: *

Skaalal 1-5

Andis vahetuid tööoskusi

Selgitas Teie valitud peeriala tähendust

Andis oskusi edasiseks karjääriks

Andis uusi kontakte edasiseks karjääriks

Sain aru, et koolis õpitud on praktiline väärtus

Sain aru, et koolis õpitu on võrdlemisi kaugel praktilistest väljakutsetest

Kuidas suhtusite peerialasse peale praktika läbimist: *

Praktika kogemus kinnitas, et olin teinud õige peeriala valiku

Praktika ei mõjutanud minu hinnangut peerialasse

Praktika mõjus pigem heidutavalt

Ei oska vastata

Lisa 1 järg

Mida saaks Teie hinnangul praktika korralduses muuta, et praktika kogemus oleks parem?

...

Äri õpe ja peerialade reputatsioon

Milline on TalTech äranduse peerialade kvaliteet ja reputatsioon Teie silmis? *

(Halb, Neutraalne/ei oska öelda, Hea, Suurepärase)

Ettevõtlus ja juhtimine

Logistika ja tarneaabel

Majandusarvestus digiajastul

Turundus

Ärerahandus

Märkige erialad, mille maine on Teie ülikoolis õppimise kogemuse põhjal kasvanud. *

Ettevõtlus ja juhtimine

Logistika ja tarneaabel

Majandusarvestus digiajastul

Turundus

Ärerahandus

Ei oska öelda / maine oli juba ennegi kõrge

Valige erialad, mille maine on Teie arvates õpingute käigus pigem langenud. *

Ettevõtlus ja juhtimine

Logistika ja tarneaabel

Majandusarvestus digiajastul

Turundus

Ärerahandus

Ei oska öelda

Lisa 1 järg

Milline maine on Teie hinnangul äri valdkonna kõrgharidusel Eestis? *

Skaalal 1-7 (1 - äärmiselt madal, 7 - äärmiselt kõrge)

TTÜ / TalTech

Tartu Ülikool

EBS (Estonian Business School)

Ettevõtluskõrgkool Mainor

Miks olete valinud õppimiseks just TalTech'i äriärenduse? (tooge välja üks peamine põhjus) *

...

Millised äriärenduse peerialasid õpetatakse TalTech'is paremini? (nimeta max 2)

...

Millised äriärenduse peerialad TalTech'is vajavad kõige rohkem muudatusi õpetamises? (nimeta max 2)

...

Millele Teie hinnangul tuleb õppejõududel äri õpetamises rohkem tähelepanu pöörata?

...

Tulevik ja karjäär

Millised on Teie tulevikuplaanid? *

Õpin edasi töö kõrvalt

Jätkan õpinguid pärast bakalaureusekraadi saamist, täiskohaga alguses ei tööta

Lähnen tööle/keskendun karjäärile, õpinguid kohe ei jätkata

Ei lähe tööle ega kooli (reisimine, hobidega tegelemine jms)

Ei tea

Muu

Lisa 1 järg

Kui tõenäoline on, et töötate järgmise kahe aasta jooksul tööl, mille sisu jääb väljapoole Teie õpitud peeriala? *

Skaalal 1-5 (1 - Ei pea üldse tõenäoliseks, 5 - Päril tõenäoline)

Kas soovite liikuda karjääriredelil ühes valdkonnas (A) või pigem proovida ennast erinevate valdkondade vahel (B)? *

Pigem A

Pigem B

Mõlemad A ja B on OK

Ei oska öelda

Märkige kui olulised on Teie jaoks tulevases töös *

(Ei pea oluliseks / ei oska vastata, Pigem ebaoluline, On mõnevõrra oluline, Väga oluline)

Palk

Muud hüved

Kollektiiv

Töökoha asukoht

Juhtimisstiil

Töökeskkond

Reisimise võimalus

Töö ja eraelu tasakaal

Tööülesannete paindlikkus

Tööaja ja koha paindlikkus

Meeskonnatöö võimalus

Kuuluvus

Organisatsiooni panus ühiskonnale

Teile usaldatud vastutus

Iseseisvus

Arenguvõimalused (koolitused, karjääri potentsiaal)

Lisa 1 järg

Milline on Teie oodatav keskmine brutopalk valitud peerialas? (täna, kui läheksite uule tööle) *

-799€

800-1099€

1100-1399€

1400-1699€

1700-1999€

2000-2300€

2300€+

Ei soovi vastata

Kas tulevikus soovite töötada pigem Eestis või välismaal? *

Pigem Eestis

Pigem välismaal

Nii Eestis kui välismaal on OK

Ei oska öelda

Soovi korral palun kommenteerige viimast vastust.

...

Lisa 2. Küsitlus ärimise vilistlastele

Hea vastaja!

Olen Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna ärimise eriala juhtimise peeriala kolmanda kursuse tudeng. Kirjutan lõputööd teemal "Ärimise bakalaureuseõppes peeriala valik, üliõpilaste rahulolu ja seonduvad karjääriootused TalTech ärimise üliõpilaste näitel".

Selleks olen teinud anonüümse küsimustiku, mis koosneb neljast seksioonist. Küsimustik on suunatud kõigile TABB üliõpilastele. Vastamine võtab aega umbes 10 minutit.

* - kohustuslik vastamiseks

Sugu *

Mees

Naine

Teie vanus *

...

Millise peeriala omal ajal valisite? *

Ettevõtlus ja juhtimine

Logistika ja tarneaabel

Majandusarvestus digiajastul

Turundus

Äriraandus

Lisa 2 järg

Millal tegite peeriala valiku lõpliku otsuse? *

Enne sisseastumist

Esimese semestri jooksul

Teise semestri jooksul

Peale teist semestrit suvel

Vahetult enne valiku koolipoolset tähtaega

Muu

Mis olid peamised motiivid Teie peeriala valiku otsuse juures? *

...

Kas teil on olnud kahetsevaid tundeid seoses oma peeriala valikuga kunagi? Kui jah, siis mille pärast? *

...

Kui olete peeriala varem langetatud otsuse ümber mõelnud, siis mis põhjusel? (kui muutnud ei ole, võib vahele jätta)

...

Peeriala valik, praktika ja lõputöö kogemus

Mille poolest on Teie valitud peeriala parem (atraktiivsem) võrreldes teiste ärintuse peerialadega? *

...

Lisa 2 järg

Kui palju järgmised tegurid mõjutasid Teie peeriala valikut? *

(Pole mõjutanud üldse/ei oska öelda, Mõjutas väheselt, Mõnevõrra mõjutas, Mõjutas tugevalt)

Perekonnaliikmed

Sõbrad/tuttavad

Kooliõpetajad

Meedia

Tüüpiline töö selles valdkonnas

Potentsiaalne palk

Karjääri võimalused

Eriala maine ja tööalane prestiiž

Ülekantavate oskuste omandamine (ajajuhtimine, kavandamine)

Isiklik huvi teemavaldkonna vastu

Peeriala temaatika tähtsus ja panus ühiskonnale

Lihtne ülikooli lõpetamise võimalus

Hinnake oma õpingute raames sooritatud praktikat skaalal: *

Skaalal 1-5

Andis vahetuid tööoskusi

Selgitas Teie valitud peeriala tähendust

Andis oskusi edasiseks karjääriks

Andis uusi kontakte edasiseks karjääriks

Sain aru, et koolis õpitul on praktiline väärtus

Sain aru, et koolis õpitu on võrdlemisi kauge praktilistest väljakutsetest

Kuidas suhtusite peerialasse peale praktika läbimist: *

Praktika kogemus kinnitas, et olin teinud õige peeriala valiku

Praktika ei mõjutanud minu hinnangut peerialasse

Praktika mõjus pigem heidutavalt

Ei oska vastata

Lisa 2 järg

Mida saaks Teie hinnangul praktika korralduses muuta, et praktika kogemus oleks parem?

...

Kuivõrd lõputöö aitas kaasa Teie kujunemisele oma valitud peeriala spetsialistiks? *

Skaalal 1-5

Kui OLULISEKS peate, et: *

Skaalal 1-5

Lõputöö annaks teadmisi peerialal

Lõputöö annaks karjäärioskuseid peerialal

Lõputöötulemusest oleks kellelegi kasu

Lõputöö annaks teadusuuringu läbiviimise oskusi

Lõputöö teema kirjutamine CVsse soodustaks hea töökoha saamist

Lõputöö arendaks kriitilist mõtlemist

Lõputöö arendaks loovat mõtlemist

Kui RAHUL olete järgmiste lõputööga seotud asjaoludega: *

Skaalal 1-5

Lõputöö andis uusi teadmisi peerialal

Lõputöö andis uusi karjäärioskusi

Lõputöö tulemusest oli mingit praktilist kasu

Lõputöö andis uusi oskusi uurimistegevuses

Lõputöö võimaldas tugevdada CVd

Lõputöö arendas kriitilist mõtlemist

Lõputöö arendas loovat mõtlemist

Kuivõrd äriduse õppes tervikuna Teie omandatud teadmised ja oskused on Teile senises karjääris kasuks tulnud? *

Skaalal 1-5

Lisa 2 järg

Äri õpe ja peerialade maine

Milline on TalTech ärenduse peerialade kvaliteet ja reputatsioon Teie silmis? *

(Halb, Neutraalne/ei oska öelda, Hea, Suurepärane)

Ettevõtlus

Logistika

Majandusarvestus

Turundus

Ärerahendus

Märkige erialad, mille maine on Teie ülikoolis õppimise kogemuse põhjal kasvanud. *

Ettevõtlus

Logistika

Majandusarvestus

Turundus

Ärerahendus

Ei oska öelda / maine oli juba ennegi kõrge

Valige erialad, mille maine on Teie arvates õpingute käigus pigem langenud. *

Ettevõtlus

Logistika

Majandusarvestus

Turundus

Ärerahendus

Ei oska öelda

Lisa 2 järg

Milline maine on Teie hinnangul äri valdkonna kõrgharidusel Eestis? *

Skaalal 1-7 (1 - äärmiselt madal, 7 - äärmiselt kõrge)

TTÜ / TalTech

Tartu Ülikool

EBS (Estonian Business School)

Ettevõtluskõrgkool Mainor

Miks olete valinud õppimiseks just TalTech'i äranduse? (tooge välja üks peamine põhjus) *

...

Millised äranduse peerialasid õpetatakse TalTech'is paremini? (nimeta max 2)

...

Millised äranduse peerialad TalTech'is vajavad kõige rohkem muudatusi õpetamises? (nimeta max 2)

...

Millele Teie hinnangul tuleb õppejõududel äri õpetamises rohkem tähelepanu pöörata?

...

Lisa 2 järg

Karjäär

Märkige kui olulised on Teie jaoks tulevases töös *

(Ei pea oluliseks / ei oska vastata, Pigem ebaoluline, On mõnevõrra oluline, Väga oluline)

Palk

Muud hüved

Kollektiiv

Töökoha asukoht

Juhtimisstiil

Töökeskkond

Reisimise võimalus

Töö ja eraelu tasakaal

Tööülesannete paindlikkus

Tööaja ja koha paindlikkus

Meeskonnatöö võimalus

Kuuluvus

Organisatsiooni panus ühiskonnale

Teile usaldatud vastutus

Iseseisvus

Arenguvõimalused (koolitused, karjääri potentsiaal)

Milline on Teie brutopalk valitud peerialas? *

-799€

800-1099€

1100-1399€

1400-1699€

1700-1999€

2000-2300€

2300€+

Ei soovi vastata

Lisa 2 järg

Kas töötate Eestis või välismaal? *

Eestis

Välismaal

Ei tööta

Soovi korral palun kommenteerige viimast vastust.

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Anna Kornijenko

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Ärinduse bakalaureuseõppes peaeriala valik, üliõpilaste rahulolu ja seonduvad karjääriootused TalTech'i ärinduse üliõpilaste näitel“,

mille juhendaja on Tarvo Niine,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

(kuupäev)

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.